

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

Písemná práce k bakalářské zkoušce

Skupinová sociální práce s imigranty

Studijní obor:

**Sociální práce se zaměřením na komunikaci
a aplikovanou psychoterapii**

Hana Váchová

2007

„Prohlašuji, že jsem tuto písemnou práci k bakalářské zkoušce vypracovala samostatně a cituji v ní veškeré prameny, které jsem použila.“

V Praze dne 27.4. 2007

.....

Děkuji doc. PhDr. Jaroslavu Kořovi za odborné vedení a pomoc, kterou mi poskytl při vypracování bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	5
1 Teoretická východiska pro skupinovou sociální práci s imigranty.....	6
1.1 Specifické pojmy, které se vztahují k imigraci a k pobytu osob na území České republiky.....	6
1.2 Základní teoretická východiska pro sociální práci se skupinou.....	9
1.2.1 Skupina jako přirozený kontext lidského života	9
1.2.2 Vybrané účinné faktory skupinové psychoterapie a jejich význam ve skupinové sociální práci.....	10
1.3 Specifika sociální práce s imigranty.....	12
1.3.1 Životní situace nově příchozích uprchlíků a některých dalších migrantů, základní životní a lidské potřeby.....	13
1.3.2 Principy sociální práce s uprchlíky.....	14
1.3.3 Sociokulturní a psychologická specifika a jejich význam pro sociální práci.....	15
2 Zkušenosti se skupinovou sociální prací s imigranty: Multikulturní ženská skupina.....	18
2.1 Základní charakteristiky Multikulturní ženské skupiny.....	18
2.2 Vybrané kasuistiky klientek Multikulturní ženské skupiny.....	19
3 Návrh typologie klientek Multikulturní ženské skupiny.....	40
3.1 Přehled vybraných charakteristik klientek Multikulturní ženské skupiny.....	40
3.2 Typy klientek dle pobytového statusu na území České republiky.....	44
3.3 Typy klientek dle deklarované motivace při vstupu do skupiny.....	49
3.4 Typy klientek dle tématiky prezentované ve skupině.....	52
4 Vyhodnocení zkušeností se skupinovou sociální prací s imigranty: význam typologie klientek pro upřesnění poznání činnosti sociálního pracovníka.....	56
Závěr.....	61
Seznam pramenů a literatury.....	63

ÚVOD

Tato bakalářská práce bude zaměřena na problematiku skupinové sociální práce s imigranty. Práci rozdělím do čtyř hlavních kapitol.

V první kapitole se zaměřím především na teoretická východiska skupinové sociální práce s imigranty. Budu se zde zabývat definováním pojmů, které jsou specifické pro tuto oblast sociální práce. Tyto pojmy definuji v kontextu sociální práce, ale zároveň je vztáhnou k právnímu rámci dané problematiky. Dále se v první kapitole budu zabývat základními teoretickými východisky skupinové sociální práce jako takové. Zde se bude jednat o literární rešerši k dané problematice jednak z oblasti sociální práce a také z oblasti skupinové psychoterapie. Skupinovou psychoterapii zde zmíním především jako metodologickou základnu skupinové sociální práce. V rámci první kapitoly se dále zaměřím na specifika sociální práce s imigranty. Budu se věnovat především sociokulturním a psychologickým aspektům emigrace a jejich zohlednění při práci s imigranty.

Ve druhé kapitole této bakalářské práce se zaměřím na zkušenosti se skupinovou sociální prací s imigranty v rámci Multikulturní ženské skupiny v komunitním centru Berkat In-Báze. Uvedené základní charakteristiky Multikulturní ženské skupiny by zde měly posloužit k upřesnění pozadí skupinového dění. V další podkapitole uvedu vybrané kasuistiky klientek Multikulturní ženské skupiny.

Ve třetí kapitole se pokusím sestavit návrh typologie klientek Multikulturní ženské skupiny, který bude vycházet z výše zmiňovaných kasuistik. V první řadě zde ustavím typy klientek z hlediska jejich pobytového statusu na území České republiky. Dále v rámci typologie klientek zohledním deklarovanou motivaci při vstupu do skupiny a tematiku prezentovanou ve skupině.

Ve čtvrté kapitole se budu zabývat vyhodnocením zkušeností s Multikulturní ženskou skupinou s úmyslem přispět takto k upřesnění poznání činnosti skupinového sociálního pracovníka. Zohledním zde především výše zmiňovaný návrh typologie a kasuistiky klientek a vztáhnou je také k právním i psychologickým aspektům skupinové sociální práce s imigranty.

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA PRO SKUPINOVOU SOCIÁLNÍ PRÁCI S IMIGRANTY

V této kapitole se věnuji teoretickým základům, které se vztahují k jednotlivým oblastem problematiky skupinové sociální práce s imigranty. V současné době nejsou v České republice publikovány práce, které by se vztahovaly k dané problematice jako k celku. Z tohoto důvodu tedy rozdělují tuto první kapitolu dle jednotlivých výchozích oblastí – oblast imigrace, oblast sociální práce se skupinou a oblast specifických aspektů sociální práce s imigranty.

1.1 Specifické pojmy, které se vztahují k imigraci a k pobytu osob na území České republiky

V úvodu této podkapitoly bych ráda předznamenala, že zde uvedu pouze výběr základních termínů a pojmů, které se k problematice migrace a pobytu osob na území České republiky vztahují. Nečiním si tak nárok na sestavení komplexního přehledu pojmů. Jednotlivé pojmy vybírám a vymezuji především za účelem objasnění jejich významu v textu dalších kapitol této bakalářské práce.

Začněme tedy rozlišením dvou základních kategorií osob, se kterými se můžeme setkat na území našeho státu – jsou to občané a cizinci. Rozlišujícím prvkem této kategorizace lidských bytostí je jejich vztah k České republice.¹ Vzhledem ke zmiňovanému rozlišujícímu prvku je občan definován jako osoba, která má státní občanství České republiky.² Za cizince je podle cizineckého zákona považována fyzická osoba, která není státním občanem České republiky.³

Pokračujme nyní pojmem „uprchlík“, který je s problematikou migrace neodmyslitelně spojen. Zjistíme, že osoby takto označené nelze bezvýhradně přiřadit do některé ze dvou výše uvedených kategorií. Uprchlík totiž není občanem České republiky, ale zároveň není ani cizincem - postavení uprchlíka v právním systému České republiky je bezpochyby „silnější“ (např. nemůže být vyhoštěn, lepší přístup k zaměstnání) než postavení cizince.⁴

¹ TOMÁŠKOVÁ, P. Právní rámec problematiky migrantů a menšin. In ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001, s. 31.

² tamtéž, s. 31.

³ *Terminologický slovník*. Ministerstvo vnitra, Odbor azylové a migrační politiky. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/azyl/slovník.html>

⁴ TOMÁŠKOVÁ, P. Právní rámec problematiky migrantů a menšin. In ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001, s. 32.

A jak se tedy z cizince stane uprchlík? Důvody, pro které lze cizinci přiznat postavení uprchlíka, jsou definovány v „Úmluvě o právním postavení uprchlíků“ z roku 1951. Zde se uvádí, že postavení uprchlíka se přizná „osobě, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských, národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám či zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo odmítá vzhledem ke shora uvedeným obavám, ochranu své vlasti“⁵.

Vraťme se ještě jednou k pojmu „uprchlík“. Pokud nebudeme uvažovat právní definici tohoto pojmu, pak zjistíme, že tento pojem bývá běžně užíván v několika různých významech,⁶ z nichž zde uvedu pouze čtyři nejběžnější.

1. Uprchlík de facto

Pojmem „uprchlík de facto“ označuje běžence z oblastí válečného konfliktu nebo katastrofy. Předpokládá se, že tito běženci se po uklidnění situace v zemi původu vrátí domů. Jejich situace je většinou řešena tzv. „institutem dočasné ochrany“,⁷ který je vymezen v zákoně č. 221/2003 Sb.⁸ Česká republika může poskytnout „dočasnou ochranu“ cizincům z důvodu ozbrojeného konfliktu, občanské války nebo stálého násilí, živelní pohromy, soustavného nebo hromadného porušování základních lidských práv a svobod, soustavného nebo hromadného pronásledování z národnostních či náboženských důvodů.⁹

2. Vnitřně přemístěné osoby

Pojem „vnitřně přemístěné osoby“ označuje osoby, které jsou sice uprchlíky, ale v rámci území vlastního státu.¹⁰

3. Žadatel o azyl

Pod pojmem „žadatel o udělení azylu“ se rozumí cizinec, který Českou republiku požádal o ochranu formou azylu. Žadatelem je po dobu správního řízení o udělení azylu a po dobu přezkumu rozhodnutí ve věci azylu soudem.¹¹

⁵ Úmluva o právním postavení uprchlíků, 1951

⁶ GÜNTEROVÁ, T. Sociální práce s uprchlíky. In MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. (eds.). *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 331-332.

⁷ tamtéž, s. 331.

⁸ Zákon o dočasné ochraně cizinců č. 221/2003 Sb.

⁹ tamtéž

¹⁰ GÜNTEROVÁ, T. Sociální práce s uprchlíky. In MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. (eds.). *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 332.

4. Azylant

Pod pojmem „azylant“ se rozumí cizinec, kterému byl podle zákona o azylu č. 325/1999 Sb. udělen azyl.¹²

V souvislosti s uprchlictvím se v dnešní době diskutuje také fenomén ekonomické migrace. Takzvaní „ekonomičtí migranti“ odcházející ze své země původu z ekonomických důvodů a nesplňují tedy kritéria pro přiznání postavení uprchlíka. Z tohoto důvodu tedy ekonomičtí migranti nemají právo využívat mezinárodní ochrany jako uprchlíci.¹³

Nyní se budeme ve stručnosti věnovat problematice pobytu cizinců na území České republiky, která s nastíněnou problematikou migrace úzce souvisí, je však vymezena ve zvláštním zákoně. Podmínky pobytu cizinců na našem území upravuje zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky. Tento zákon dělí cizince na dvě skupiny: občany Evropské unie a jejich rodinné příslušníky a cizince ze zemí mimo Evropské unie (cizince ze „třetích zemí“).¹⁴ Pro účely tohoto textu se zde budu věnovat pouze charakteristikám „pobytu cizinců ze třetích zemí“. Znovu však zmiňuji, že ani v rámci tohoto omezení není účelem podat úplný výčet všech možných variant „pobytu cizinců ze třetích zemí“ na našem území, ale především objasnit ty pojmy, které užívám níže v textu.

Zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců rozeznává dva základní typy pobytu cizinců na území České republiky – přechodný pobyt a trvalý pobyt. Cizinec může pobývat na území České republiky přechodně bez víza, na základě uděleného krátkodobého, dlouhodobého, diplomatického nebo zvláštního víza a dále na základě povolení k dlouhodobému pobytu či na základě výjezdního příkazu.¹⁵ Z těchto variant zde přiblížím pouze vízum k pobytu nad 90 dnů a povolení k dlouhodobému pobytu, a to s ohledem na užívání těchto pojmů dále v textu.

Nejprve se budeme věnovat cizincům, kteří hodlají pobývat na území České republiky déle než tři měsíce. Tito mohou požádat cizineckou policii o udělení víza k pobytu nad 90 dnů. K této žádosti je však nutné dokladovat účel pobytu, kterým může být například zaměstnání, podnikání či studium.¹⁶

V případě cizince, který hodlá pobývat na území České republiky přechodně, avšak po dobu delší než jeden rok, musíme zmínit „povolení k dlouhodobému pobytu“. O udělení ta-

¹¹ Zákon o azylu č.325/1999 Sb.

¹² Zákon o azylu č.325/1999 Sb.

¹³ *Ochrana uprchlíků. Průvodce mezinárodním uprchlickým právem.* UNHCR, Meziparlamentní unie. Dostupné z: <http://www.unhcr.cz/ochrana/?cid=172>

¹⁴ *Vstup a pobyt cizince na území České republiky.* Ministerstvo vnitra, Odbor azylové a migrační politiky. Dostupné z: http://www.mvcr.cz/azyl/pobyt_cizinec.html#1

¹⁵ Zákon o pobytu cizinců č. 326/1999 Sb.

¹⁶ *Průvodce cizince po České republice.* Centrum pro otázky cizince. Dostupné z: http://www.uprchlici.cz/ppu/docs/pruvodce-cizince-po-ceskrepublice_20070209101236.pdf

kového povolení je cizinec oprávněn požádat v případě, že pobývá na území České republiky na základě víza k pobytu nad 90 dnů a trvá-li stejný účel pobytu.¹⁷

Cizinci, kteří chtějí žít v České republice trvale, mohou za předpokladu, že splňují předepsané podmínky (v nejjednodušším případě podmínku pěti let nepřetržitého legálního pobytu na území České republiky - viz zákon o pobytu cizinců č. 326/1999 Sb.), požádat o udělení „povolení k trvalému pobytu“.¹⁸ Pokud je cizinci toto povolení přiznáno, pak tímto získává také některá širší práva než ostatní cizinci. Především doba platnosti takového povolení k pobytu není časově omezena.¹⁹

V závěru této podkapitoly bych ráda poukázala na zákony, které se k uvedené problematice vztahují a ke kterým se v textu odvolávám. Jedná se především o Zákon o azylu č.325/1999 Sb. a dále o Zákon o pobytu cizinců č. 326/1999 Sb. V těchto zákonech lze nalézt většinu výše uvedených pojmů a dále samozřejmě řadu dalších pojmů, které se k dané problematice vztahují.

1.2 Základní teoretická východiska pro sociální práci se skupinou

V této podkapitole se pokusím shrnout základní teoretická východiska sociální práce se skupinou. Stejně jako v předchozí podkapitole i zde vycházím z literární rešerše k danému tématu. Publikací či studií, které se daného tématu v rámci oboru sociální práce týkají však není v současné době mnoho. V této souvislosti lze však zmínit skutečnost, že problematika skupinové práce v rámci oboru sociální práce se do jisté míry překrývá s problematikou skupinové práce v rámci oboru psychoterapie. Podle Olgy Havránkové lze dokonce skupinovou psychoterapii pokládat za metodologickou základnu skupinové sociální práce.²⁰ V této podkapitole tedy budu v souladu s tímto tvrzením vycházet také z literárních zdrojů z oblasti psychoterapie.

1.2.1 Skupina jako přirozený kontext lidského života

Život ve skupině je charakteristickým a přirozeným kontextem lidského života,²¹ který vyjadřuje základní lidskou potřebu sdílet, uskutečňovat se ve vztazích.²² Vladimír Vavrda

¹⁷ Zákon o pobytu cizinců č. 326/1999 Sb.

¹⁸ tamtéž

¹⁹ *Průvodce cizince po České republice*. Centrum pro otázky cizince. Dostupné z:

http://www.uprchlici.cz/ppu/docs/pruvodce-cizince-po-ceskrepublice_20070209101236.pdf

²⁰ HAVRÁNKOVÁ, O. Skupinová práce. In MATOUŠEK, O., aj. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 157.

²¹ NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999, s. 217.

dokonce říká, že lidmi jsme pouze ve vztahu k jiným lidem, tedy jako součást vztahové sítě.²³ Uvažujeme-li o skupinách v kontextu lidské každodennosti, můžeme říci, že skupiny jsou „přirozeným kontextem mnoha denních aktivit“²⁴.

Vycházíme-li z těchto předpokladů, můžeme říci, že skupinová forma sociální práce poskytuje možnosti, které individuální práce s klientem nedokáže nabídnout - může být vhodným způsobem poskytování služeb už jen proto, že sdružuje více lidí.²⁵

V rámci skupinové sociální práce se skupina stává nositelem určité služby, ale současně i kontextem sociální práce.²⁶ Dana Nedělníková ohledně tohoto aspektu uvádí, že existují dva základní přístupy ke skupinové práci. Dle prvního přístupu je pozornost věnována právě práci se skupinou jako celkem a nepracuje se s jednotlivcem v rámci skupiny. Druhý přístup zdůrazňuje práci s jednotlivci a změny u jednotlivců skupiny v rámci kontextu skupiny. Lze však samozřejmě uvažovat také účinnost obou těchto přístupů.²⁷

1.2.2 Vybrané účinné faktory skupinové psychoterapie a jejich význam ve skupinové sociální práci

Na tomto místě musím v první řadě uvést, co zde budeme uvažovat pod pojmem „účinné faktory skupinové psychoterapie“. Stanislav Kratochvíl definuje účinné faktory skupinové psychoterapie jako „faktory, o kterých se předpokládá, že působí ve skupinové psychoterapii léčebně“²⁸. Irvin Yalom užívá ve stejném významu pojmu „terapeutické faktory“.²⁹

V následujících odstavcích se budu věnovat vymezení a významu některých účinných faktorů skupinové psychoterapie a to především se zřetelem k významu těchto faktorů ve skupinové sociální práci.

Jeden ze základních účinných faktorů skupinové psychoterapie bývá označován jako „členství ve skupině“.³⁰ Významnou roli hraje tento faktor především v případě klientů, kteří jsou izolováni od společenských kontaktů. Přijetí do skupiny a aktivita v ní mohou pro takové

²² HAVRÁNKOVÁ, O. Skupinová práce. In MATOUŠEK, O., aj. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 153.

²³ VAJRDA, V. Psychoterapeutický vztah a psychoterapeutický proces. In VYMĚTAL, J., aj. *Obecná psychoterapie*. Praha: Grada, 2004, s. 91.

²⁴ HAVRÁNKOVÁ, O. Skupinová práce. In MATOUŠEK, O., aj. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 155.

²⁵ tamtéž, s. 153.

²⁶ tamtéž, s. 153.

²⁷ NEDĚLNÍKOVÁ, D. *Úvod do sociální práce se skupinou*. Ostrava: Kofedova škola, 2004, s. 21-22.

²⁸ KRATOCHVÍL, S. *Skupinová psychoterapie v praxi*. Praha: Galén, 1995, s. 188.

²⁹ YALOM, I. *Teorie a praxe skupinové psychoterapie*. Přel. Hana Drábková a Martin Hajný. Hradec Králové: Konfrontace, 1999, s. 21.

³⁰ KRATOCHVÍL, S. *Skupinová psychoterapie v praxi*. Praha: Galén, 1995, s. 188.

klienty znamenat korektivní zážitek.³¹ Z uvedených charakteristik je zřejmé, že vliv faktoru „členství ve skupině“ je vhodné uvažovat také v kontextu skupinové sociální práce.³² Význam členství ve skupině z hlediska sociální práce jsem již zmiňovala výše v souvislosti se specifickými možnostmi, které přináší skupinová forma sociální práce oproti práci individuální.

Skupinová setkání (ať již v rámci skupinové psychoterapie nebo v rámci sociální práce se skupinou) poskytují příležitost pro setkávání různých jedinců, kteří však mnohdy sdílí podobné zájmy či problémy.³³ Přitom mnozí klienti těchto skupin při vstupu do skupiny pocítují svoje problémy jako jedinečné či zvláštní, a tak nenacházejí odvahu takové problémy sdílet. Nyní je již zřejmé, že pokud se tito lidé ve skupině setkají, uvidí, že jejich potíže nejsou ojedinelé, ba dokonce, že se podobají potížím dalších lidí. Tato skutečnost se zde může uplatnit jako „podpurný faktor“³⁴. Otevírá se zde možnost mluvit o starostech dosud nesdílených s někým, kdo má podobné těžkosti.³⁵ Irvin Yalom tento faktor nazývá „univerzalitou“³⁶ a v kontextu tohoto faktoru se zabývá také pocity osamocení. Říká, že „přestože pocit osamocení se týká většiny lidí, mnoho klientů má vzhledem ke své sociální izolaci zvýšený pocit odlišnosti“³⁷. Zpochybnění těchto pocitů jedinečnosti utrpení považuje za velký zdroj úlevy.³⁸

Skupinová sociální práce poskytuje také možnosti předávání informací. Ve skupině se mohou setkávat jedinci, kteří mají podobné potřeby informovanosti.³⁹ Poskytování informací bývá někdy řazeno mezi účinné faktory skupinové psychoterapie.⁴⁰

Olga Havránková uvádí význam zapojení skupinových sil k podpoře klimatu a vztahů, které pozitivně motivují členy k jejich společné práci.⁴¹ Stanislav Kratochvíl tvrdí, že „příznivá atmosféra ve skupině a vzájemné kladné vztahy mohou působit podpurně při zmírňování napětí“⁴². Tento účinný faktor nazývá „emoční podpora“. V nejjednodušší formě se emoční

³¹ KRATOCHVÍL, S. *Skupinová psychoterapie v praxi*. Praha: Galén, 1995, s. 188.

³² HAVRÁNKOVÁ, O. Skupinová práce. In MATOUŠEK, O., aj. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 154.

³³ tamtéž, s. 154.

³⁴ KRATOCHVÍL, S. *Skupinová psychoterapie v praxi*. Praha: Galén, 1995, s. 188

³⁵ HAVRÁNKOVÁ, O. Skupinová práce. In MATOUŠEK, O., aj. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 154.

³⁶ YALOM, I. *Teorie a praxe skupinové psychoterapie*. Přel. Hana Drábková a Martin Hajný. Hradec Králové: Konfrontace, 1999, s. 26.

³⁷ tamtéž, s. 26.

³⁸ tamtéž, s. 26

³⁹ HAVRÁNKOVÁ, O. Skupinová práce. In MATOUŠEK, O., aj. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 155.

⁴⁰ YALOM, I. *Teorie a praxe skupinové psychoterapie*. Přel. Hana Drábková a Martin Hajný. Hradec Králové: Konfrontace, 1999, s. 28.

⁴¹ HAVRÁNKOVÁ, O. Skupinová práce. In MATOUŠEK, O., aj. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 157.

⁴² KRATOCHVÍL, S. *Skupinová psychoterapie v praxi*. Praha: Galén, 1995, s. 188.

podpora uplatňuje v tom, že ostatní členové naslouchají a snaží se porozumět. K tomu přistupuje akceptování a empatie. K emoční podpoře lze přiřadit také faktor nazvaný „dodávání naděje“⁴³ - klienti jsou ve skupině v kontaktu s dalšími členy skupiny, u nichž mohou pozorovat zlepšení. Tímto způsobem mohou někteří klienti získávat naději také pro sebe.

Nepominutelným přínosem ve skupinové sociální práci je také skutečnost, že skupiny umožňují výměnu názorů a myšlenek a poskytují prostor pro vytváření nových pohledů na řešení problémů.⁴⁴ Ve skupině se rozvíjí ohleduplnost, laskavost a projevuje se vůle k vzájemné pomoci. Tyto skutečnosti spolu s podněty, které si členové navzájem poskytují, posilují motivaci k aktivní práci.⁴⁵ Stanislav Kratochvíl zmiňuje v této souvislosti další účinný faktor psychoterapie – „pomáhání druhým“⁴⁶. Uvádí, že „kladně terapeuticky může působit nejen podpora, kterou pacient dostává od ostatních, ale také skutečnost, že sám pomáhá jiným, že nabízí podporu, empatii a sdílí problémy s druhými“⁴⁷. Irvin Yalom tento faktor nazývá „altruismus“ a říká, že „člověk může takto pocítit svoji schopnost být druhým užitečný, což může následně posílit sebedůvěru tohoto člověka“⁴⁸.

Připustíme-li, že skupinová sociální práce vychází v základu z metod skupinové psychoterapie,⁴⁹ pak vidíme, že na tomto místě není možné podat uspokojivý a ucelený výklad této problematiky, ke které se vztahuje řada literárních zdrojů. V rámci této stručné podkapitoly se soustředím pouze na objasnění nejzákladnějších východisek skupinové sociální práce. K některým aspektům skupinové sociální práce se v dalším textu ještě vrátím, ve čtvrté kapitole se pak budu věnovat charakteristice činnosti skupinového sociálního pracovníka.

1.3 Specifika sociální práce s imigranty

V této podkapitole se věnuji některým specifikům sociální práce s imigranty. Většina literárních zdrojů vztahujících se k tomuto tématu se zabývá především specifiky sociální práce s uprchlíky. Pro potřeby této práce však považuji za důležité zahrnout do této proble-

⁴³ YALOM, I. *Teorie a praxe skupinové psychoterapie*. Přel. Hana Drábková a Martin Hajný. Hradec Králové: Konfrontace, 1999, s. 24.

KRATOCHVÍL, S. *Skupinová psychoterapie v praxi*. Praha: Galén, 1995, s. 189.

⁴⁴ HAVRÁNKOVÁ, O. Skupinová práce. In MATOUŠEK, O., aj. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 155.

⁴⁵ tamtéž, s. 155.

⁴⁶ KRATOCHVÍL, S. *Skupinová psychoterapie v praxi*. Praha: Galén, 1995, s. 190.

⁴⁷ tamtéž, s. 190.

⁴⁸ YALOM, I. *Teorie a praxe skupinové psychoterapie*. Přel. Hana Drábková a Martin Hajný. Hradec Králové: Konfrontace, 1999, s. 33.

⁴⁹ HAVRÁNKOVÁ, O. Skupinová práce. In MATOUŠEK, O., aj. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 157.

matiky také některé další typy imigrantů. Například takzvaní ekonomičtí migranti nespĺňujú sice kritéria definice uprchlíka (a nemají tak nárok na mezinárodní ochranu), jejich životní situace se však může v mnohém podobat situaci uprchlíka.

1.3.1 Životní situace nově příchozích uprchlíků a některých dalších migrantů, základní životní a lidské potřeby

Životní situaci nově příchozích uprchlíků i některých dalších migrantů lze nejjednodušeji charakterizovat jako krajně nejistou. Vyjdeme-li z předpokladu, že většina lidí se násilné dislokace nebo i dislokace vůbec obává,⁵⁰ můžeme říci, že emigrace již sama o sobě je záležitostí stresující.⁵¹ Uvědomíme-li si, že mezi bezprostřední následky emigrace patří například ztráta domova, fyzického bezpečí, sociální sítě, sociálního statusu, osobní identity i ekonomické jistoty,⁵² pak je zřetelné, že míra stresu a nejistoty osoby, která se v takové situaci nalézá, může být velmi vysoká.

V rámci sociální práce s imigranty je tedy mimořádně důležité zajistit v první řadě alespoň základní životní potřeby nově přicházejících migrantů. Mimo tyto základní životní potřeby je však nutné mít vždy na paměti, že uprchlíci nepřestávají mít také základní lidské potřeby. Podle vymezení Vysokého komisariátu OSN pro uprchlíky jsou to následující potřeby (citují dle Terezy Günterové):

1. „Rodinný život

Uprchlíci potřebují být členy rodiny, být schopni vychovávat své děti podle tradičních hodnot a přesvědčení.

2. Soběstačnost

Uprchlíci potřebují vědět, že mají život ve svých rukou, nečinnost a závislost vyvolávají vztek, zoufalství, odpor a jsou příčinami vzniku různých forem protispolečenského chování.

3. Komunikace

Jazyk se může stát závažnou překážkou, nemohou-li se lidé domluvit, dochází lehce k nedorozuměním.

⁵⁰ VIZINOVÁ, D., PREISS, M. *Psychické trauma a jeho terapie*. Praha: Portál, 1999, s. 98.

⁵¹ GÜNTEROVÁ, T. Sociální práce s uprchlíky. In MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. (eds.). *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 339.

⁵² VIZINOVÁ, D., PREISS, M. *Psychické trauma a jeho terapie*. Praha: Portál, 1999, s. 98.

4. Lidská důstojnost

Zachování lidské důstojnosti je tím nejzákladnějším předpokladem pomoci uprchlíkům.

5. Zaměstnání

Aktivita je základním předpokladem pro tělesné i duševní zdraví člověka.

6. Identita

Patřit do společnosti znamená mít podporu kolektivu, přijímat a projevovat solidaritu a v nouzi se dočkat pomoci.⁵³

V dalším textu uvidíme, jakým způsobem se tyto vyjmenované základní lidské potřeby zobrazují v konkrétních lidských osudech imigrantů (viz níže vedené kasuistiky klientek Multikulturní ženské skupiny).

1.3.2 Principy sociální práce s uprchlíky

Principy sociální práce s uprchlíky, které by měly subjekty poskytující sociální služby uprchlíkům přijmout za své, shrnuje Tereza Günterová dle návrhu věcného záměru zákona o sociální pomoci z roku 1998 následovně:

1. „Chránit práva a zájmy osob v obtížné životní situaci.
2. Respektovat jejich důstojnost, soukromí a důvěrnost sdělení.
3. Informovat každého klienta o možných postupech řešení.
4. Navrhovat a dbát, aby klienti obdrželi potřebnou sociální pomoc od příslušných institucí.
5. Respektovat jedinečnost každé osoby bez ohledu na její původ, rasu či barvu pleti, mateřský jazyk, věk, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na skutečnosti, jak se tato osoba podílí na životě společnosti.
6. Poskytovat pomoc v souladu se stavem moderních odborných poznatků a praktických zkušeností.

⁵³ GÜNTEROVÁ, T. Sociální práce s uprchlíky. In MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. (eds.). *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 339.

7. Aktivně vyhledávat osoby v obtížné situaci.⁵⁴

Vidíme, že základní principy sociální práce s uprchlíky se nikterak výrazně neodlišují od principů sociální práce s jinými cílovými skupinami. Tyto principy v podstatě charakterizují základní východiska etického přístupu ke klientům.

1.3.3 Sociokulturní a psychologická specifika a jejich význam pro sociální práci

Sociokulturní specifika velmi úzce souvisí a vzájemně se prolínají se specifiky psychologickými a sociálně psychologickými.⁵⁵ Charakter sociální práce s uprchlíky by měl tato sociokulturní i psychologická specifika klientů respektovat.⁵⁶ Je třeba si uvědomit, že pro naši společnost mohou být sice odlišné kulturní vzorce, normy a tradice imigrantů obtížně uchopitelné, ale pro imigranty představuje konflikt s normami naší společnosti větší hrozbu a může vést až k prožitku „kulturního šoku“.⁵⁷

Mezi zmiňovaná specifika bývá obvykle řazena například jazyková bariéra.⁵⁸ V rámci této bariéry bývá obvykle považována za problematickou především verbální komunikace a následně je větší význam přikládán komunikaci neverbální. Při neznalosti kulturního kontextu však může být právě neverbální komunikace (mylně považovaná za spolehlivou) zdrojem celé řady zásadních nedorozumění.⁵⁹

Dalším ze sociokulturních či psychologických specifíků je změna sociálního zařazení. Nezávisle na původním sociálním zařazení a společenské prestiži s ním související se totiž sociální status imigranta redukuje v podstatě na jednu z nejnižších možných úrovní.⁶⁰ V tomto kontextu Aurelián Kuric zdůrazňuje význam diferencovaného přístupu sociálního pracovníka ke klientům a charakterizuje tento přístup jako jedno ze základních pravidel, kterými by se sociální pracovník při své práci měl řídit.⁶¹

Změna sociálního statutu a rolí se děje nejen ve vztahu ke společnosti, ale také v rámci rodiny. Obvykle se výrazněji mění například postavení dětí a žen v rodině. Děti bývají nejvíce zranitelnými členy rodiny, rychleji zvládají jazykové nároky, které jsou na ně kladeny a

⁵⁴ GÜNTEROVÁ, T. Sociální práce s uprchlíky. In MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. (eds.). *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 334-335.

⁵⁵ KURIC, A. *Sociální práce s uprchlíky*. Brno: Bekros, 1997, s. 11.

⁵⁶ GÜNTEROVÁ, T. Sociální práce s uprchlíky. In MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. (eds.). *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 339.

⁵⁷ KURIC, A. *Sociální práce s uprchlíky*. Brno: Bekros, 1997, s. 11.

⁵⁸ tamtéž, s. 10.

⁵⁹ tamtéž, s. 10.

⁶⁰ tamtéž, s. 11.

⁶¹ tamtéž, s. 10.

v důsledku toho se stávají jakýmsi prostředníky a tlumočníky mezi novou společností a původní rodinou. Častým jevem je také postupná emancipace žen.⁶²

Aurelián Kuric řadí mezi další psychologické zvláštnosti také zvýšený výskyt onemocnění psychosomatického charakteru v uprchlické komunitě oproti hostitelské populaci.⁶³

Při práci s uprchlíky a migranty je třeba brát v úvahu, že každá emigrace je vysoce stresující zkušeností, a to bez ohledu na to, zda byla přímo provázena traumatizujícími zážitky. V podstatě každá emigrace je totiž traumatizující ve svých důsledcích.⁶⁴ Samotný únik před bezprostředním nebezpečím ještě aktuální životní situaci nevyřeší a relokační přináší další materiální i sociální problémy.⁶⁵

Daniela Vizinová a Marek Preiss se ve své práci zabývají faktory, které ovlivňují duševní zdraví uprchlíků.⁶⁶ Rozdělení těchto faktorů na premigrační a postmigrační přejímají od jiných autorů. Mezi premigrační faktory řadí například osobnost, věk, zdravotní stav, rodinné vztahy, prožité násilí, ztráty; mezi postmigrační faktory řadí neznalost jazyka, separaci od rodiny, nezaměstnanost, rasismus. Dle výzkumů, které ve své práci Daniela Vizinová a Marek Preiss shrnují, uprchlíky nejvíce ohrožují následující zdroje stresu:

1. Ztráta síly a finanční závislost na druhých

„Původně nezávislý, soběstačný a produktivní dospělý člověk se stává závislým na ostatních (humanitární organizace, stát, soukromé osoby) ve svých základních potřebách. To vyvolává frustraci a hněv. Uprchlík však musí svůj hněv skrývat a projevovat vděčnost dárcům.

2. Nový příbytek

Uprchlické ubytovny řeší akutní situaci. Mnoho napětí zde však způsobuje soužití lidí různých zvyků a různého původu, kteří navíc bojují s následky psychických traumat. Stále zůstává nejistota o délce pobytu, naděje na získání lepšího bydlení je relativně malá. Uprchlík se brání svázat se s místem, které opět ztratí.

⁶² KURIC, A. *Sociální práce s uprchlíky*. Brno: Bekros, 1997, s. 12.

⁶³ tamtéž, s. 11.

⁶⁴ GÜNTEROVÁ, T. Sociální práce s uprchlíky. In MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. (eds.). *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 339.

⁶⁵ VIZINOVÁ, D., PREISS, M. *Psychické trauma a jeho terapie*. Praha: Portál, 1999, s. 98.

⁶⁶ tamtéž, s. 98-100.

3. Napětí v rodině

Normy a očekávání od každého člena rodiny se mění vzhledem k nové sociální realitě. Schází také tradiční vztahy s širokou rodinou.

4. Proces akulturace

V současné době je pojem akulturace obecně chápán jako souhrn fenoménů individuální úrovně, nazývaný psychologická akulturace. Označuje změny v jedné kultuře při setkání s kulturou jiné, dominantní skupiny. To se týká hlavně způsobu života, dynamiky chování, hierarchie hodnot.⁶⁷

S problematikou akulturace je úzce spojena psychologická charakteristika označovaná jako akulturační stres – ten vzniká především v situaci, kdy imigranti uplatňují při své adaptaci v hostitelské zemi strategii integrace, zatímco příslušníci dominantní populace v hostitelské zemi preferují u imigrantů strategii asimilace.⁶⁸

⁶⁷ VIZINOVÁ, D., PREISS, M. *Psychické trauma a jeho terapie*. Praha: Portál, 1999, s. 98-100.

⁶⁸ PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2006, s. 104-107.

2 ZKUŠENOSTI SE SKUPINOVOU SOCIÁLNÍ PRACÍ S IMIGRANTY: MULTIKULTURNÍ ŽENSKÁ SKUPINA

V této kapitole se věnuji především praktickým zkušenostem se skupinovou sociální prací v komunitním centru pro cizince Berkat InBáze. První z podkapitol této práce věnuji stručné charakteristice Multikulturní ženské skupiny. V dalším textu se již věnuji zpracování vybraných kasuistik klientek Multikulturní ženské skupiny. Tyto kasuistiky níže užívám jako východisko pro ustavení návrhu typologie klientek.

2.1 Základní charakteristiky Multikulturní ženské skupiny

První Multikulturní ženská skupina byla založena v Praze v roce 2003 a byla realizována pracovníci Centra pro otázky migrace a Poradny pro uprchlíky. V roce 2005 byla pro velký zájem klientek založena druhá, paralelní Multikulturní ženská skupina. Vedení této „druhé“ Multikulturní skupiny se spolu s kolegyní Markétou Poulíkovou věnuji již od vzniku této skupiny. Od roku 2005 jsou skupiny realizovány ve spolupráci Centra pro otázky migrace a občanského sdružení Berkat InBáze.

Setkání „druhé“ Multikulturní ženské skupiny probíhají každý pátek od 17:30 do 19:00 hodin. Toto časové určení skupiny považuji za významné, do jisté míry určuje klientelu – skupiny se mohou zúčastnit ženy, které jsou zaměstnané a ženy, které na skupinu dojíždějí z okolí Prahy (příkladem jsou klientky z Ústí nad Labem, Kladna, Mělníka).

Skupiny jsou koncipovány jako „nizkoprahové“ (i když s ohledem na pohlaví), jsou otevřené všem ženám, které se na skupinu dostaví. Skupinová setkání probíhají pravidelně jednou týdně. Mezi klientky skupiny patří především žadatelky o azyl, azylantky, ekonomické migrantky, ženy žijící v partnerství s cizincem, české i zahraniční studentky a Češky se zájmem o multikulturní problematiku.

Počet klientek kolísá obvykle mezi číslem 5-15. Složení skupin je proměnlivé, výjimkou není účast jedné nebo více nových klientek. Přibližně 6-8 klientek navštěvuje skupinu zcela pravidelně a tvoří tak jakési „pevné jádro skupiny“.

Primárním cílem Multikulturní ženské skupiny je především umožnit pravidelná setkání žen, pocházejících z různého kulturního prostředí. Dále by skupiny měly zúčastněným ženám nabízet možnost důvěrných rozhovorů, poskytovat psychickou podporu a pomoc při řešení aktuálních životních obtíží, podporovat utváření sociálních vztahů a poskytovat příležitost k seznámení s druhými lidmi, přispívat k integraci do české společnosti a poskytovat informace (případně odkazovat na adekvátní pracoviště).

2.2 Vybrané kasuistiky klientek Multikulturní ženské skupiny

Pro potřeby této bakalářské práce jsem vybrala a vypracovala kasuistiky klientek, které problematikou reprezentují určitý okruh klientek Multikulturní ženské skupiny a které (s výjimkou paní I) navštěvovaly Multikulturní ženskou skupinu minimálně po dobu jednoho měsíce. V další kapitole pak níže uvedené kasuistiky užívám jako podklad pro ustavení návrhu typologie klientek Multikulturní ženské skupiny.

Kasuistika č. 1: Paní A

S paní A jsem se poprvé setkala na Multikulturní ženské skupině v roce 2004. Skupiny jsem se tehdy pravidelně zúčastňovala jako stážistka. Paní A byla v té době v České republice poměrně dlouhou dobu, její životní příběh však popíši od jejího vstupu do České republiky.

Paní A byla provdanou, bezdětnou studentkou vysoké školy na Ukrajině. Během svého studia se setkala se ženou, jež byla ve vysokém postavení ve vedení školy a která přijímala úplatky za zprostředkování studia. Paní A cítila silnou potřebu po spravedlnosti a poctivosti a rozhodla se, že tuto ženu z přijímání úplateků usvědčí. Kontaktovala ukrajinskou policii a připravila ve spolupráci s policií strategii, jak ženu usvědčit. Paní A sehrála roli „volavky“ a ženu uplatila (dotyčná žena úplatek skutečně přijala a smlouvenou službu zprostředkovala). V této fázi „vyšetřování“ však policie s paní A přestala z neznámého důvodu spolupracovat. Paní A se nevzdala a sama podala obžalobu na onu vysoce postavenou ženu. Celé soudní řízení probíhalo nadějně, soud ale nakonec rozhodl ve prospěch obžalované a tak Paní A soud prohrála.

Žena, která byla obviněna z přijímání úplateků, se paní A začala mstít, vydírat ji a vyhrožovat smrtí. Paní A kontaktovala policii a jeden z policistů ji doporučil, aby vycestovala z Ukrajiny. Zároveň jí poskytl kontakt na člověka, který měl paní A zprostředkovat legální a zajímavou práci v České republice.

Paní A se rozhodla uposlechnout doporučení policisty, kontaktovala zprostředkovatele práce a v roce 1997 vycestovala z Ukrajiny. Za hranicí České republiky byla paní A převaděčem přepadena a uvězněna na neznámém místě. Zde byla za použití fyzického násilí brutálně znásilněna a předána člověku, jež byl provozovatelem nočního klubu v Karlových Varech. V tomto klubu byla následně pod pohrůžkou násilí přinucena k prostituci.

Po několika letech se paní A podařilo z prostředí nucené prostituce uniknout, kontaktovala policii ČR a požádala o azyl. Jako žadatelka o azyl byla umístěna v pobytovém uprchlickém táboře Bělá – Jezová. Situace v táboře byla pro paní A velmi těžká. Byla zde sama,

bez rodiny či příbuzných a nenacházela potřebnou oporu v těžké životní situaci. Při zdravotním vyšetření byl diagnostikován syfilis a paní A podstoupila léčbu.

Dle slov paní A se pro ni v této době stala životním smyslem touha po pomstě a spravedlnosti a hlavně snaha ochránit další ženy a dívky před obchodem s lidmi. Kontaktovala kriminální policii a snažila se usvědčit člověka, jež ji nutil k prostituci.

Vzhledem ke špatnému psychickému stavu, byla paní A později z uprchlického tábora převezena do psychiatrické léčebny v Kosmonosech. Lékaři u paní A diagnostikovali bipolární afektivní poruchu. Zde se paní A poprvé setkala se sociální pracovnící Centra pro otázky migrace, podle jejíž slov se paní A v tomto období extrémně obávala návratu do uprchlického tábora Bělá – Jezová. Měla strach především z mužů a z potenciálního znásilnění, necítila se v táboře bezpečně. Zmiňovaná sociální pracovnice se tehdy spojila s neziskovou organizací La Strada. Tato organizace poskytla paní A (po jejím propuštění z psychiatrické léčebny) ubytování v azylovém domě na utajeném místě. Paní A však nedodržela své závazky vůči organizaci a prozradila utajenou adresu (poslala dopis otcí). Vzhledem k ohrožení dalších klientek La Strady bylo nutné, aby se paní A přestěhovala. Opět ve spolupráci se sociální pracovnící Centra pro otázky migrace bylo pro ni nalezeno ubytování v pobytovém uprchlickém táboře Zastávka u Brna a to ve speciálním oddělení pro ohrožené ženy. Během pobytu v tomto táboře obdržela paní A první zamítnutí žádosti o azyl (I. instance). Správní orgán ve II. instanci vrátil případ zpět do I. instance k novému projednání.

Později byla paní A převezena do pobytového uprchlického tábora Seč. Zde byla v kontaktu s místní psycholožkou a následně byla převezena do psychiatrické léčebny v Havlíčkově Brodě.

Po propuštění se paní A odstěhovala z uprchlického tábora a ubytovala se v soukromí v Karlových Varech. Zde se jí dařilo během prvního roku relativně dobře, její psychický stav byl stabilizován a paní A zde úspěšně absolvovala rekvalifikační kurz jako masérka. Následně byla jako masérka zaměstnána v lázeňském zařízení.

Jak jsem se již výše zmínila, s paní A jsem se poprvé setkala v roce 2004, kdy jsem v „první“ Multikulturní ženské skupině působila jako stážistka a skupina byla vedena výše zmiňovanou sociální pracovnící Centra pro otázky migrace. Bylo to právě v období, kdy se paní A dařilo dobře, žila v soukromí v Karlových Varech a její psychický stav byl relativně stabilizovaný. Na první pohled působila paní A mírně extravagantně a suverénně. Přijela z Karlových Varů navštívit skupinu, aby se „pochlubila úspěšně zakončeným rekvalifikačním kursem“. Jako další důvod návštěvy na skupině uvedla, že chce navázat kontakty s krajankami a získat nové kamarádky.

S paní A jsem znovu přišla do kontaktu až v rámci „druhé“ Multikulturní ženské skupiny v roce 2005. Paní A opět přijela na skupinu až z Karlových Varů, ale tentokrát působila unaveně a sklesle. Ačkoliv v té době paní A neznala žádnou z členek skupiny, a této „druhé“ skupiny se zúčastnila poprvé, sama navrhla téma, kterému se skupina věnovala. Jednalo se o téma umění a umělecké tvorby. Téma bylo zajímavé pro všechny účastnice skupiny, „hlavní roli“ ve skupině ale sehrála paní A, která zde prezentovala vlastní hudební tvorbu a recitovala vlastní básně.

Paní A v následujících měsících navštěvovala Multikulturní ženskou skupinu relativně pravidelně. Na skupinách se chovala velmi přátelsky, snažila se ostatním nabídnout pomoc i podporu. Několika ženám, které se ve skupině zmiňovaly o svých problémech, nabídla bezplatnou rehabilitační masáž.

Později začala paní A silně pociťovat svoji bezmoc jednak v souvislosti s průběhem azylové procedury (nové zamítnutí udělení azylu; podání kasační stížnosti), jednak v souvislosti s průběhem policejního vyšetřování jejího případu (nucení k prostituci). Ve skupině paní A hovořila především o svých aktuálních problémech, o svých prožitcích z období, kdy byla nucena k prostituci, hovořila pouze při individuálním rozhovoru.

V Karlových Varech byla paní A znovu v kontaktu s majitelem nočního klubu, ve kterém byla po příchodu do České republiky nucena k prostituci. Její psychický stav se nadále zhoršoval a paní A začala být silně agresivní. O sledu dalších událostí jsem se dozvěděla od paní A až zpětně.

V důsledku svého agresivního chování, dostala paní A výpověď z bytu a ocitla se spolu se svým psem „na ulici“. Ač byla v té chvíli ve velmi špatném psychickém stavu, vydala se pro pomoc do Prahy ve vypůjčeném autě. K dovršení nepříznivých událostí se paní A během své cesty setkala s akcí Czech Tekk (rok 2005). Protože byla akcí zaujata, zastavila a pokusila se kontaktovat některé účastníky. Její pes ji doprovázel a při návratu k parkovišti jej srazilo cizí auto.

Po příjezdu do Prahy paní A kontaktovala organizaci La Strada. Při prvním kontaktu byla paní A v těžkém šoku, v autě měla mrtvého psa a její psychický stav se rychle zhoršoval. Po poradě se sociální pracovníci Centra pro otázky migrace byla paní A hospitalizována na psychiatrické klinice VFN v Praze.

O pobytu paní A v psychiatrické léčebně v Praze jsem se dozvěděla od sociální pracovníce Centra pro otázky migrace. Paní A si přála, abych ji přišla navštívit. Při osobním setkání bylo zřejmé, že paní A se v prostředí léčebny cítí velmi špatně. Z počátku nebyla schopna komunikovat v českém jazyce a ošetřující personál nepovažoval za vhodné využít služeb

tlumočníka. V tomto období potřebovala paní A především podporu a pomoc při komunikaci s personálem oddělení a pomoc při objasňování situace ve které se nalézala a které nerozuměla.

Stejně, jako během předchozích pobytů, byla paní A poskytnuta jen nejnutnější léčba medikamenty a po zlepšení psychického stavu byla propuštěna bez jakékoliv následné péče ať už psychiatrické, psychologické či psychoterapeutické. Chystané propuštění z léčebny nebylo žádné ze sociálních pracovníků, které paní A v léčebně navštěvovaly oznámeno.

Po odchodu z psychiatrické kliniky bylo paní A poskytnuto ubytování v azylovém domě v Litoměřicích. Zde obdržela v roce 2006 zamítnutí kasační stížnosti. Protože paní A neustále věřila ve svůj nárok na udělení azylu (odmítala podat žádost o trvalý pobyt), pokusila se znovu vstoupit do azylového řízení (podala opakovanou žádost o mezinárodní ochranu ve lhůtě kratší než dva roky od pravomocného ukončení předchozího řízení). Během tohoto období jsem s paní A nebyla v osobním kontaktu.

Později jsem se zprostředkovaně dozvěděla, že její žádost o azyl nebyla znovu přijata. Paní A se následně pokusila nelegálně přejít hranice do Německa, ale byla zadržena pohraniční policií a umístěna v detenci. V lednu roku 2007 byla paní A deportována zpět na Ukrajinu.

Kasuistika č. 2: Paní B

Paní B je mladá žena (26 let) a pochází z Jihoafrické republiky. Do České republiky přišla společně se svým manželem a s novorozenou dcerou. Oba manželé jsou občany Jihoafrické republiky, manžel má však také občanství české. Paní B získala jakožto rodinný příslušník občana České republiky povolení k přechodnému pobytu na území.

Paní B se spolu s manželem rozhodla emigrovat do České republiky především z rasových důvodů. Otec paní B přišel do JAR z Velké Británie (byl černošského původu), matka přišla do JAR z Indie. Paní B jako „černoško-indická míšenka“ byla v JAR považována za příslušnici nejnižší společenské třídy.

Paní B navštívila Multikulturní ženskou skupinu na doporučení sociální pracovníce Berkatu. Přišla ve špatném psychickém stavu, rozplakala se hned jak usedla mezi ostatní ženy. Bylo zřejmé, že je nutné věnovat první část sezení právě této nově příchozí klientce. Ženy, které se zúčastnily setkání, byly převážně pravidelné členky skupiny a na paní B reagovaly citlivě a s porozuměním.

Po vybidnutí začala paní B vyprávět o svojí současné životní situaci. V České republice byla v té době teprve tři týdny. Dceři bylo osm týdnů a paní B tedy emigrovala z JAR ještě

během „šestinedělí“. Cítila se po porodu stále velmi vyčerpaná. Mluvila pouze anglicky, česky uměla jen několik slov a cítila se velmi izolovaně. Spolu s manželem a dcerou žila v bytě u otce manžela. Vzhledem ke skutečnosti, že manžel měl české občanství, rozhodla se rodina, že paní B začne hledat práci a manžel tak získá nárok na otcovskou dovolenou. Představa, že nemůže být se svoji dcerou doma, paní B velmi zúzkostňovala. I přesto během krátké doby získala pracovní povolení a několik pracovních nabídek.

Tchán (tedy otec manžela) paní B přijímal velmi negativně a často se vyjadřoval opovržlivě k jejímu rasovému původu. Navíc paní B nedovolil jíst nic jiného než rýži, protože se mu zdála tlustá. Paní B se upnula k budoucnosti a k možnosti získat vlastní bydlení, a tak se chystala do zaměstnání skutečně nastoupit.

Paní B potřebovala získat zkušenosti a informace o zvyklostech v České republice. Ptala se, zda takový přístup k ženám je zde běžný a jak by se měla zachovat. V otázce vlastních práv se zdála velmi nejistá. Ženy ze skupiny paní B s porozuměním naslouchaly a dokázaly jí vyjádřit podporu i obdiv. Samy vzpomínaly na období, kdy přišly poprvé do České republiky. Paní B se během skupiny zklidnila, získala kontakty na některé členky skupiny a byla ujištěna, že se se svými problémy může kdykoliv obrátit na pracovníky centra.

Paní B navštívila skupinu i další týden. Při tomto druhém setkání působila výrazně klidněji a spokojeněji. Na začátku setkání skupinu informovala, že začala pracovat, a že hledá nový byt. Také si dokázala prosadit, že o svém stravování si bude rozhodovat sama. Zbytek setkání byl věnován tématu, které přinesla jiná žena ze skupiny.

Při třetím setkání se paní B projevovala na skupině již jako zkušená členka. Reagovala s citem na ostatní ženy a věnovala se spolu s ostatními ženami společnému tématu.

Při čtvrtém setkání paní B sama od sebe říkala, že se cítí již mnohem lépe. S manželem a dcerou se přestěhovali do pronajatého bytu, Paní B byla ve své práci spokojená a finanční poměry rodiny se vylepšily. Paní B jako by se snažila i tentokrát ve skupině získat pozornost. Ve společném skupinovém dění se příliš neangažovala, odcházela telefonovat. Zdálo se, že paní B se na skupině nudí.

Zmiňované čtvrté setkání bylo poslední skupinové setkání, kterého se paní B účastnila. Asi za čtrnáct dní nás ještě telefonicky kontaktovala a informovala nás, že vzhledem k pracovní době nebude již skupinu navštěvovat. Rozloučily jsme se a ubezpečily jsme ji, že v případě potřeby nás může znovu kontaktovat.

Kasuistika č. 3: Paní C

Paní C se narodila na Ukrajině a žila zde spolu se svými rodiči na venkově poblíž Kyjeva. Paní C vystudovala vysokou školu ekonomickou a stala se inženýrkou ekonomie. Ještě během studií, ve svých dvaceti letech, se paní C poprvé vdala a to i přes výrazný nesouhlas rodičů. Asi po dvou letech se manželství rozpadlo. Paní C udává jako důvod rozvodu nevěru manžela. Toto první manželství bylo bezdětné.

Po ukončení studií se paní C vdala podruhé. Brzy otěhotněla a očekávala narození dvojčátek. Při porodu však jedno z dětí zemřelo. Druhé dítě (slečna D, viz níže) se narodilo zdravé. Druhé manželství, které trvá až do současnosti, považuje paní C za šťastné a spokojené.

Vzhledem k velmi špatné ekonomické situaci na Ukrajině a potřebě živit vlastní rodinu i rodiče, rozhodla se paní C, že si rozšíří svoji kvalifikaci a stane se kosmetičkou. V následujících letech byla paní C zaměstnána jako inženýrka ekonomie a ve večerních hodinách poskytovala kosmetické služby v kosmetickém salónu. Později se paní C rozhodla, že spolu s rodinou opustí z ekonomických důvodů Ukrajinu. Dceři bylo v té době deset let. Paní C vycestovala nejprve sama (aby připravila podmínky pro příjezd rodiny) do Izraele. Zde začala pracovat jako hospodyně. Po ročním pobytu v Izraeli se paní C vrátila, s ohledem na zhoršující se bezpečnostní situaci, zpět na Ukrajinu.

Asi před třemi lety paní C opět opustila Ukrajinu, tentokrát však s celou svojí rodinou. Spolu s manželem získala povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání v České republice a začala zde pracovat jako domácí hospodyně v židovských rodinách. Tuto práci získala především díky svým zkušenostem z pobytu v Izraeli, kde se také naučila hovořit hebrejsky. Toto zaměstnání považuje paní C za dočasné, ráda by později začala pracovat v oblasti ekonomické nebo v oblasti kosmetického poradenství.

Paní C poprvé navštívila Multikulturní ženskou skupinu v roce 2006 společně se svojí dcerou (slečnou D). V den, kdy skupinu navštívila, byly shodou okolností jedinými klientkami skupiny. Tato okolnost nám umožnila vést s nově příchozí klientkou vstupní rozhovor. Paní C uvedla, že v Praze nemá dosud žádnou kamarádku ani známou, a tak hledala příležitost k seznámení. Na konci rozhovoru paní C vyjádřila obavy, zda nebude trvale jedinou klientkou skupiny.

I přes zmiňované počáteční obavy se paní C stala pravidelnou a aktivní členkou Multikulturní ženské skupiny. Velmi záhy se spřátelila s dalšími členkami skupiny. Na skupinách opakovaně vyjadřovala prosbu, aby mohla sama zkusit připravit program pro jedno skupinové setkání - plánovala připravit krátkou ukázkou kosmetického poradenství. Ostatní klientky sku-

piny nabídku s radostí přijaly a paní C svoji představu s úspěchem realizovala.

Paní C hned od počátku své účasti ve skupině reagovala s citem a porozumění na ostatní členky skupiny a na témata, která ostatní klientky přinášely. Vlastní problémy a zkušenosti však začala otevírat teprve po šesti měsících. Za průlomové bych v tomto případě označila téma partnerských vztahů a rodiny. Zde paní C začala vyprávět o svém prvním manželství i o narození mrtvého dítěte. O těchto tématech hovořila vždy s ohledem na přítomnost svojí dcery.

Později paní C hovořila o přetrvávajících zdravotních problémech. Měla velmi vysoký krevní tlak a trpěla častými a urputnými migrénami. Říkala, že podobné zdravotní problémy se u ní vyskytují již od mládí. Ve stejném období měla také dcera paní C (slečna D) závažnější zdravotní problémy (astma a tachykardie). Paní C si uvědomovala, že problémy, které zmiňuje, jsou pravděpodobně spojeny s vysokou mírou stresu, ale nedokázala si představit, jak by mohla svoji situaci zlepšit. V tomto období kladla paní C velmi vysoké nároky na svoje pracovní výkony i na školní výkony své dcery. Toto náročné období paní C a její rodina „završila“ stěhováním do nového, většího bytu.

Ukázalo se, že získáním uspokojivého bydlení pro rodinu se paní C značně ulevilo, cítila se nyní volnější a začala hovořit o dalších životních změnách, které by ráda uskutečnila. Také zdravotní problémy paní C ustoupily na čas do pozadí. V následujících týdnech se paní C rozhodla, že si zajistí rekvalifikační kurs pro kosmetičky a po jeho absolvování přestane pracovat jako hospodyně. Pokusí se najít zaměstnání, které by lépe odpovídalo její kvalifikaci.

Paní C je i nadále pravidelnou účastnicí Multikulturní ženské skupiny. Sama uvádí, že skupina pro ní vždy znamená setkání s přáteli. Pokud paní C prožívá náročnější období života, ráda svoje problémy a starosti sdílí se skupinou a dokáže také přijímat podporu, kterou jí skupina v takovém případě poskytuje.

Kasuistika č. 4: Slečna D

Slečna D je dcerou paní C. Narodila se na Ukrajině jako jedno z dvojčat, její sourozenec však při porodu zemřel. Slečna D vyrůstala spolu s oběma rodiči a prarodiči z matčiny strany na vesnici v blízkosti Kyjeva.

Rodiče zapsali slečnu D na prestižní jazykově zaměřenou základní školu v Kyjevě, kam slečna D každý den dojížděla. Školní výsledky slečny D byly vždy vynikající. Slečna D se také věnovala již od dětství vrcholovému sportu – moderní gymnastice. Často se zúčastňovala různých sportovních soutěží.

Když bylo slečně D deset let, její matka odjela za prací do Izraele. Slečna D věděla, že

rodina plánuje v budoucnosti odcestovat za matkou – matka měla v Izraeli připravit podmínky pro pozdější příjezd rodiny. Po jednom roce se však paní C musela z Izraele vrátit zpět na Ukrajinu a to především z důvodu zhoršující se bezpečnostní situace v Izraeli.

Když bylo slečně D dvanáct let, odstěhovala se spolu se svými rodiči z Ukrajiny a přestěhovala se do České republiky (kde setrvává na základě povolení k dlouhodobému pobytu za účelem společného soužití rodiny). Zde začala slečna D navštěvovat základní školu. V současné době je slečně D patnáct let, je v posledním ročníku základní školy a připravuje se na přijímací zkoušky na střední školu. Sportovním aktivitám se slečna D zatím ze zdravotních důvodů věnovat nemůže.

Slečna D navštěvuje Multikulturní ženskou skupinu vždy společně se svojí matkou. Slečna D by se chtěla ve skupině seznámit s novými kamarádkami. Také je pro ní příjemné trávit páteční podvečery ve společnosti své matky i jiných žen.

V době, kdy slečna D začala skupinu navštěvovat, byla její nejmladší členkou. Ostatní členky skupiny byly nejméně o deset let starší. Slečna D se však do skupinového hovoru zapojovala bez problémů, chovala se velmi přátelsky. Asi o měsíc později přivedla jiná z členek Multikulturní ženské skupiny svoji dceru, která se od té doby začala skupiny také pravidelně zúčastňovat. Slečna D se s touto dívkou spřátelila a získala v ní také oporu ve skupině.

Obě mladé dívky, které skupinu v současné době navštěvují, se připravují na přijímací zkoušky na střední školu a tímto tématem se obě dvě ve skupině několikrát zabývaly. Slečna D pociťuje v této souvislosti velmi silný stres. Trápí ji také některé zdravotní problémy. Přesto, že je velmi štíhlá, v minulých měsících její hmotnost ještě poklesla – v současné době se pohybuje v oblasti podváhy. S příjmem potravy nemá slečna D problémy a důvod poklesu hmotnosti nezná. Ve stejné době se u slečny D objevila také tachykardie a astma. Vzhledem k těmto zdravotním problémům musela být týden hospitalizována. Lékaři však u slečny D nediodagnostikovali žádné tělesné onemocnění.

Slečna D uvádí, že v současné době nejvíc postrádá volný čas, který by mohla trávit s kamarádkami. Je však velmi svědomitá a zodpovědná, a tak se neustále připravuje na přijímací zkoušky na střední zdravotnickou školu. Cítí, že by velmi zklamala rodiče, pokud by u přijímací zkoušky nebyla úspěšná.

Matka slečny D si možnost odkladu přijímacích zkoušek své dcery v současné době nechce připustit. Vzdělání slečny D považuje za prioritu. Slečna D i paní C vidí sice souvislost mezi zdravotními problémy a mírou stresu, který zažívají, ale svůj životní styl nechtějí těmto okolnostem přizpůsobit. Slečna D se nejvíce upíná k budoucím letním prázdninám, které by měla strávit spolu se svými prarodiči na Ukrajině.

Ostatní ženy, které Multikulturní ženskou skupinu navštěvují, slečnu D v jejím úsilí podporují a také se jí snaží podpořit v hledání příjemných volnočasových aktivit. Starší ženy ve skupině naopak opatrně upozorňují paní C, aby dbala na své zdraví a připomínají jí nelehký úkol její dcery. Uvádějí například, že jejich děti se vzhledem k emigraci ve vzdělání minimálně o rok opozdily.

Slečna D je v současné době pravidelnou a aktivní účastnicí Multikulturní ženské skupiny. Do skupinového rozhovoru se dle svých možností zapojuje i pokud se jí téma přímo nedotýká.

Kasuistika č. 5: Paní E

Paní E pochází z Kuby. V České republice požádala spolu se svým manželem a třemi dětmi o azyl z politických důvodů. Manžel paní E se však ještě během azylové procedury vrátil zpět na Kubu. Paní E a její tři dcery azyl v České republice získaly.

Paní E není se svým manželem v kontaktu již od doby, kdy opustil Českou republiku. Rozvod však považuje vzhledem k životní situaci za nerealizovatelný a ani jej nepovažuje za důležitý. V České republice paní E nikdy žádného partnera nehledala.

Rodiče paní E žijí na Kubě. Kontakt s rodiči je pro paní E velmi důležitý. Vzhledem k politické a společenské situaci však nemůže v současné době Kubu navštívit. Aktuálně však může se svými rodiči hovořit po telefonu maximálně jednou za tři měsíce.

Paní E žije v České republice již sedmáct let. I přes tuto skutečnost však hovoří česky velmi špatně - trpí vadou řeči a tak je obtížné jí porozumět. Paní E během svého pobytu v České republice nikdy nezískala trvalé zaměstnání. Přivydělává si pouze příležitostnými brigádami, ale trvalé zaměstnání by našla ráda.

Paní E žije se svými dospívajícími dcerami v Litoměřicích. Nejmladší z dcer zde navštěvuje základní školu, obě starší dcery studují střední školu v blízkosti Litoměřic.

Paní E navštěvuje Multikulturní ženskou skupinu již velmi dlouhou dobu – pravidelně se zúčastňuje obou Multikulturních skupin a do Prahy tak dojíždí dvakrát týdně. Uvádí, že skupina je pro ni velmi důležitá, protože jí umožňuje setkání s blízkými lidmi. Paní E říká, že v místě bydliště nemá mnoho přátel. Navázání kontaktu je pro ni obtížné především kvůli jazykové bariéře.

Paní E působí ve skupině plaše a příliš nehovoří. Je pro ní těžké prosadit se mezi hovornějšími ženami. Často tedy čeká až jestli bude vyzvána k hovoru. Snáze se ujímá slova, pokud je skupina žen méně početná. Jestliže paní E ve skupině promluví, nehovoří příliš o sobě a svých životních potížích, ale většinou se připojí k tématu, které zvolí jiné ženy. Pokud

se hovor týká tématu, které paní E nevyhovuje, svoji nevoli bez váhání vyjádří. Mezi taková témata patří například rozhovory o budoucnosti. Paní E totiž odmítá svoji budoucnost promýšlet, říká že plány do budoucna ji většinou zúzkostňují. Uvádí, že „život bere tak jak přichází“, žije v přítomnosti.

K ostatním ženám se paní E chová velmi přátelsky, s některými z nich se setkává také mimo skupinu. Ve skupině je paní E oblíbená mimo jiné také pro svůj smysl pro humor. Dle jejích slov jí skupina přináší především pocit sounáležitosti. Během posledního roku začala společně s paní E navštěvovat skupinu také její nejmladší dcera, která se zde seznámila se slečnou D (viz výše).

Kasuistika č. 6: Paní F

Paní F pochází z Ukrajiny a do České republiky přišla spolu s manželem a s dcerou před pěti lety z ekonomických důvodů.

Po příjezdu do České republiky paní F žila spolu s rodinou v blízkosti Prahy. V tomto období paní F nepracovala, živitelem rodiny byl její manžel, který získal v České republice pracovní povolení. Paní F zůstala v domácnosti a starala se o rodinu. Navštěvovala také večerní kurzy českého jazyka a výuku práce s počítačem. Dceři paní F se podařilo úspěšně složit přijímací zkoušky na střední školu a začala studovat na gymnáziu.

Paní F uvádí, že během tří let po příjezdu do České republiky se oba manželé odcizili. Manželství bylo velmi konfliktní, paní F se v něm cítila bezmocná. Problémy měla paní F také ve vztahu s dcerou.

Později se oba manželé rozešli. Tehdy patnáctiletá dcera paní F si zvolila, že bude žít u svého otce. Paní F se od manžela a dcery odstěhovala do Prahy, kde si začala hledat práci. V tomto období začala paní F navštěvovat Multikulturální ženskou skupinu.

Když paní F poprvé navštívila Multikulturální ženskou skupinu, byla její aktuální životní situace poměrně komplikovaná. Paní F se musela vyrovnat s mnoha zásadními životními změnami. Skupinu vyhledala především proto, že se cítila zcela opuštěná a osamělá a potřebovala nalézt vztahové zázemí, které by jí bylo oporou. Již během prvního skupinového setkání začala paní F vyprávět o své životní situaci. Měla velkou potřebu postěžovat si na manžela, který ji pro ni nečekaně opustil. Následně se paní F musela rychle odstěhovat od rodiny a opustit městečko, ve kterém se již zabydlela. Nejvíce jí však tížila skutečnost, že její dcera se rozhodla zůstat u svého otce.

Paní F začala Multikulturální ženskou skupinu navštěvovat pravidelně. Z počátku byla paní F zaměřena především na sebe a svoje životní problémy. Během půl roku, spolu s tím,

jak se stabilizovala její životní situace, se paní F začala zajímat více také o ostatní členky skupiny.

Mezi nejčastější témata, která paní F prezentovala ve skupině, patřily rodinné vztahy, především vztah s dcerou. Paní F se s dcerou vídala jen zřídka, pouze když dcera přijela do Prahy. I přes tuto skutečnost se paní F ze všech sil snažila kontrolovat život své dcery. Uváděla například, že dceři telefonuje alespoň pětkrát denně, aby byla dobře informována. Dcera samozřejmě takové hovory nepřijímala a v paní F tak narůstal vztek i smutek.

Na jedno skupinové setkání paní F svoji dceru přivedla. Dcera působila jako tichá a nejistá dívka – pravý opak své hovorné a temperamentní matky. Matka, jako by se snažila využít skupinové přesily, začala i v přítomnosti dcery hovořit o svém vztahu k ní. Její hovor byl vůči dceři necitlivý, nebrala v úvahu ani její zřetelné rozpaky. V nepřímých útocích na dceru paní F ustala až po několikerém upozornění vedoucího skupiny i některých členek.

V současné době se paní F postupně začala ve své nové životní situaci lépe orientovat. Aktivně se zaměřila na svoji budoucnost. Nyní již dokáže hovořit o neodvratném rozvodu s manželem, dokáže se radovat z úspěchů své dcery (která v nedávné době úspěšně složila maturitní zkoušku) a rozhodla se absolvovat rekvalifikační kurz zaměřený na účetnictví.

Kasuistika č. 7: Paní G

Paní G je 26 let, je občankou České republiky a žije ve smíšeném partnerství s cizincem. Paní G vyrůstala spolu se svým starším bratrem na vesnici ve východních Čechách. Svůj vztah k rodičům považuje za velmi komplikovaný. Na své dětství vzpomíná nerada, považuje je za nešťastné. Rodiče i bratr paní G patřili ke svědkům Jehovovým.

Paní G se přibližně do svých dvanácti let spolu se svými rodiči pravidelně zúčastňovala všech církevních aktivit, které rodiče považovali za důležité. Vzpomíná, jak s matkou každou sobotu a neděli navštěvovala „nevěřící“ a přinášela jim víru.

V období puberty paní G začala pocíťovat odpor k náboženským aktivitám svých rodičů. Pokusila se z církve vystoupit, ale rodiče jí v tomto kroku zabránili. Paní G uvádí, že ji otec fyzicky i slovně napadal kdykoliv se nezúčastnila předepsaných náboženských aktivit.

Když bylo paní G čtrnáct let, pokusila se o útěk z domova. Během čtrnácti dnů se však za asistence policie musela vrátit zpět k rodičům. Paní G uvádí, že konflikty s rodiči se po této události ještě vyhroutily. Otec se k paní G choval násilnický a slovně ji urážel, matka na agresivní projevy otce nereagovala a dcery se nikdy nezastala.

V patnácti letech se paní G zamilovala do chlapce, který byl o tři roky starší. Tento chlapec žil ve vlastním bytě a paní G se k němu v podstatě přestěhovala i přes výrazný nesou-

hlas rodičů. Později se však ukázalo, že chlapec je závislý na tvrdých drogách. Aby paní G udržela se svým přítelem kontakt, začala sama experimentovat s drogami a alkoholem. Asi po roce se paní G s přítelem rozešla a sama vyhledala v místě bydliště terapeutickou skupinu pro mladistvé experimentátory s drogami. V šestnácti letech se paní G opět vrátila k rodičům.

O dva roky později byla paní G, vzhledem k jejímu výraznému váhovému úbytku, hospitalizována v nemocnici. Lékař u paní G diagnostikoval poruchu příjmu potravy a paní G byla hospitalizována v psychiatrické léčebně v Praze. Rodiče paní G v léčbě nepodporovali ani ji nenavštěvovaly. Po propuštění z této léčebny docházela paní G pravidelně po dobu dvou let na psychoterapii.

Po pozdějším, leč úspěšném dokončení střední školy s maturitou se paní G rozhodla, že půjde studovat vysokou školu do Prahy. Následující rok úspěšně složila přijímací zkoušky na FHS UK, kde po třech letech získala titul bakaláře. Následně započala studium magisterského stupně. Během studií žila v Praze na koleji pro studenty a rodiče ani bratra vůbec nenavštěvovala.

Během studií paní G navázala dva vážnější partnerské vztahy, které ale vždy sama ukončila pro neshody s partnerem. Ve dvaceti čtyřech letech paní G navázala partnerský vztah s mladým mužem, který pocházel z Maroka. Jeho pobyt v České republice se v té době zakládal pouze na turistickém vízu. S tímto partnerem paní G velmi záhy neplánovaně otěhotněla. Paní G se rozhodovala, zda půjde na potrat nebo se stane matkou. Partner se dle slov paní G zachoval velmi hezky a podpořil ji v těhotenství.

Matka paní G se navzdory svému vyznání vyjádřila jednoznačně pro potrat a paní G během těhotenství nepodpořila. Matka paní G se s otcem svého vnuka odmítla setkat a doposud jej neviděla.

Paní G se rozhodla, že zůstane svobodnou matkou a to i přes skutečnost, že její partner projevil přání se s ní oženit. Paní G si však není jista jejich vztahem a nechce se k tomuto muži „navždy uvázat“. Také se bojí, aby partner v případě rozvodu dítě neodvezl ke své rodině do Maroka.

Pobytový status partnera paní G v České republice je doposud založen pouze na povolení k dlouhodobému pobytu. Případný sňatek by mu jeho situaci ulehčil.

Paní G začala Multikulturní ženskou skupinu navštěvovat těsně po porodu a na skupinu přišla i se svým novorozeným synem. Jako důvod k návštěvě Multikulturní ženské skupiny paní G uvedla zájem o různé kultury.

Při prvním setkání působila paní G mile a klidně. K novorozenému synovi se chovala velmi hezky, s radostí jej ukazovala přítomným ženám. Z počátku paní G převážně nasloucha-

la a později kladla otázky ohledně partnerského soužití v různých kulturách. Otázky však byly pokládány opatrně, neosobně, jakoby do prostoru. Ostatní ženy reagovaly na nově přichozí paní G s porozuměním, kontakt s ní navázaly bez problémů především přes rozhovor o miminku.

Po několika měsících pravidelné účasti ve skupině začala paní G více hovořit o svých aktuálních problémech, které se týkaly především partnerství, ve kterém žila. Partner vyvíjel na paní G nátlak, aby se za něj provdala. Paní G se cítila provinile, ale svatbu odmítala. Nebyla si jista partnerstvím jako takovým. Postupně se seznamovala s kulturními zvyklostmi partnera i s jeho životní historií.

Partner, který pochází z Maroka, žil až do svých patnácti let tradičním životem berberské rodiny své matky. Otec partnera emigroval již před lety do Francie, kde žije až do současnosti. Matka a její děti pobývaly vždy polovinu roku v Paříži a polovinu roku v Maroku. Otec partnera paní G měl v Maroku dvě manželky a o obě se staral. Ve Francii jej navštěvovaly všechny děti, ale jen jedna z manželek.

Partner paní G odešel v osmnácti letech z Maroka a potuloval se po Evropě. Živil se většinou příležitostnými pracemi, obvykle bez pracovního povolení. Od svých osmnácti let neviděl ani jednoho ze svých rodičů.

Paní G se cítila ve své situaci velice nejistá. U rodičů paní G psychickou ani jakoukoliv jinou podporu nenacházela. Partner paní G vyčítal, že mu komplikuje život, když odmítá sňatek. Paní G však uváděla, že soužití s tímto mužem je pro ni velmi náročné. Partner se choval relativně nespolehlivě. S péčí o syna jí sice pomáhal, avšak jeho péče byla zcela nahodilá a nedalo se na ni spolehnout. Partner několikrát od rodiny odešel na dobu delší než dva týdny a během této doby o sobě vůbec nedal vědět. K rodině se vždycky vracel a své chování nepovažoval za neobvyklé. Nechápal, jaké zoufalství toto chování v paní G vyvolává.

Paní G se snažila svému partnerovi porozumět. Pravděpodobně tato snaha ji přivedla k návštěvě Multikulturní ženské skupiny. Po roce se však paní G cítila velmi vyčerpaná, uvědomovala si, jak velmi rozdílné může být chápání rodiny a dle svých slov stále nenacházela způsob jak v takovém partnerství setrvat.

Paní G ve skupině často hovořila o tom, že se cítí vykořeněná. Velmi si přála utvořit dobré rodinné zázemí pro svého syna, ale zároveň uváděla, že sama neví, jak má domov vypadat. V tomto období se opakovaně snažila o kontakt s rodiči. Jako by se snažila objevit někde svůj vlastní domov. Paní G se však doma necítila nikde.

Psychický stav paní G se postupně zhoršoval. Paní G se cítila velmi znavená a zklamaná celým životem. Svého syna odvezla v tomto období ke své matce, kde ho ponechala dva

měsíce. Během těchto dvou měsíců začala paní G cítit nutkavou potřebu krást. Ve volném čase chodila do velkých obchodních domů a kradla některé drobnosti.

O této potřebě hovořila paní G také s vedoucími skupiny, nikoliv však v rámci celé skupiny. Paní G sama cítila, že se její psychický stav zhoršuje. Vzhledem k omezeným možnostem péče v rámci Multikulturní ženské skupiny jsme paní G nabídly kontakt na psychologa a psychoterapeuta. Paní G však odbornou pomoc nevyhledala.

Za mezní událost v tomto životním období považovala paní G zkušenost, kdy byla při krádeži zatčena policií a odvezena na policejní stanici. Protože hodnota ukradeného zboží byla mizivá, dostala paní G pouze blokovou pokutu. Policie však paní G pohrozila, že v případě, že by se někdy soudila o opatrovnictví dítěte, mohl by jí být syn odebrán.

Po této zkušenosti přišla paní G na skupinu zcela otřesena a v šoku. Přesto, že její péče o syna aktuálně nebyla ohrožena, uvědomila si, jak by jí mohlo její chování v budoucnosti ohrozit. Paní G potřebovala, aby jí i v této chvíli někdo vyjádřil podporu a porozumění. Svému partnerovi si netroufala o svých problémech říct.

V následujících dnech vyhledala paní G pomoc psychoterapeuta a následně byla hospitalizována v krizovém centru. Skupinu navštívila paní G opět asi po měsíci, kdy už působila o mnoho spokojeněji a klidněji a svého syna měla opět u sebe.

Kasuistika č. 8: Paní H

Paní H je 37 let a narodila se v Austrálii. Rodiče paní H pocházejí z České republiky, odkud emigrovali během druhé světové války. V Austrálii získali azyl a později také občanství. Paní H se narodila již jako australská občanka. Dle vlastních slov se však paní H v Austrálii nikdy necítila být doma.

O rodičích a rodinných vztazích paní H nechce hovořit. Vztahy považuje za velmi neuspokojivé a frustrující.

Paní H vystudovala v Austrálii základní a střední školu. V osmnácti letech se paní H rozhodla, že Austrálii opustí a několik let cestovala po celém světě. Žila například ve Španělsku, v Německu, později v Brazílii kde se podílela na realizaci projektu pomoci dětem v nouzi pod vedením jedné mezinárodní humanitární organizace. Tato práce ji velmi uspokojovala, vždy si přála pomáhat lidem.

Paní H uvádí, že se v podstatě po celý svůj život stěhovala z místa na místo. Obvykle žila v jednom státě asi pět let a pak se přestěhovala do jiné země. Baví a inspiruje ji práce s lidmi, nejraději by pracovala pro některou humanitární organizaci. V tomto oboru se také začala vzdělávat – studuje dálkově univerzitu v Austrálii.

Paní H přijela před třemi měsíci do České republiky. V současné době zde pracuje jako lektorka anglického jazyka v jazykové škole. Tato práce ji však vůbec neuspokojuje. Ráda by začala znovu pracovat pro některou humanitární organizaci. Z tohoto důvodu také kontaktovala Berkat a informovala se o jeho činnosti. Původně zde paní H hledala zaměstnání. Protože Berkat v současné době nepřijímá nové zaměstnance, zaregistrovala se zde jako dobrovolník.

Později paní H navštívila Multikulturní ženskou skupinu. Protože hovořila pouze anglicky, bylo nutné, aby se jí jeden ze skupinových vedoucích plně věnoval a pomohl jí s překladem. Paní H se tehdy představila jako vědecká pracovnice australské univerzity a dobrovolník občanského sdružení Berkat. V rámci skupiny by ráda realizovala vědecký výzkum zabývající se postavením imigrantů v různých zemích. Protože pro takové případy platí pravidlo, že výzkumník musí skupinu nejprve několikrát navštívit a podrobně svůj záměr představit, začala paní H skupinu pravidelně navštěvovat.

Paní H v současné době stále nehovoří a ani nerozumí českému jazyku, pokud se tedy skupiny účastní, je vždy nutné, aby jí někdo v průběhu celé skupiny pomáhal s tlumočením. Pravděpodobně také z tohoto důvodu se dříve paní H do skupinového rozhovoru příliš nezapojovala a převážně naslouchala.

V průběhu několika měsíců paní H opustila zcela myšlenku svého výzkumu (i přes opakované výzvy k jeho realizaci). Paní H se ve skupině začala projevovat jako její stálá členka.

V současné době paní H hovoří ve skupině především o své aktuální životní situaci. Dle jejích slov se jí stýská po domově, ale zároveň říká, že vlastně žádný domov nemá. Při svém cestování vlastně nestihla nikde „zapustit kořeny“, nenašla partnera, se kterým by založila rodinu a uvědomuje si, že takto přichází o možnost mít děti.

Paní H by v České republice ráda našla svůj domov a zabydlela se zde. Zatím však netuší, zda se jí to podaří. Nenachází zde, co si představovala. Nehovoří česky, nenachází uspokojivé zaměstnání a nemá žádné přátele. Uvádí, že skupina pro ni znamená jediný kontakt s přátelskými lidmi za celý týden. Paní H si uvědomuje, že se v České republice pohybuje zatím jen velmi krátkou dobu, ale zároveň říká, že v sobě nenachází sílu k překonání tohoto počátečního období.

Ženy, které se Multikulturní ženské skupiny zúčastňují se chovají k paní H přátelsky, ale vzhledem k jazykové bariéře je pro ně těžké navázat s paní H bližší kontakt. Některé z žen také vzpomínají na období krátce po jejich emigraci a snaží se paní H dodat naději a víru „v lepší časy“.

Navzdory své únavě a smutku se v současné době paní H zapojuje dle svých možností do všech aktivit Multikulturní ženské skupiny. Opakovaně také nabízí své dobrovolné služby (například výuku anglického jazyka) ostatním členkám Multikulturní ženské skupiny.

Kasuistika č. 9: Paní I

Paní I pochází z Moldávie a do České republiky přicestovala před třemi roky z ekonomických důvodů. Paní I zde po celou dobu pobývala na základě víza k pobytu nad 90 dnů (toto vízum se vydává vždy s platností na jeden rok pokud účel pobytu trvá).

Paní I je přibližně padesát let, je vdaná a má dvě děti. Manžel i děti žijí v Moldávii a Českou republiku nikdy nenavštívili. Paní I uvádí, že její děti jsou velmi nadané a pracovité a že považuje za nezbytné, umožnit jim studium na vysoké škole. Z tohoto důvodu paní I vycestovala do České republiky a získanými finančními prostředky zabezpečuje studium svých dětí. Manžel paní I je zaměstnán v Moldávii, jeho výdělek však stěží stačí k pokrytí základních výdajů rodiny.

Paní I navštívila Multikulturní ženskou skupinu pouze dvakrát – tedy dvě setkání po sobě. Působila velmi vyčerpaně, byla nemocná (akutní bronchitida) a mluvila jen velmi tiše. Během prvního skupinového setkání se paní I stručně představila a uvedla, že se nachází v naléhavé finanční tísní. Podrobnosti však paní I nechtěla uvádět. Řekla, že tentokrát bude na skupině jen naslouchat a nechce odpovídat na otázky ani hovořit. Skupina byla přáním paní I zaskočena, ale respektovala její rozhodnutí.

Paní I tedy proseděla celý čas skupiny potichu. V závěrečné reflexi paní I k překvapení všech přítomných uvedla, že by ráda měla takové starosti jako ostatní, ona že má ale skutečný problém. Skupina reagovala na toto vyjádření s údivem a podrážděním. Jedna z členek paní I řekla, že by bylo hezké kdyby o svém trápení ve skupině také promluvila, protože pak by jí možná skupina mohla nějak pomoci.

Po skončení tohoto sezení paní I kontaktovala oba skupinové vedoucí a požádala je o vypůjčení peněz. Odmítla hovořit o důvodech, které jí k této prosbě vedou a také odmítla jakoukoliv materiální pomoc. Potřebovala pouze peníze v hotovosti. Protože nebylo v možnostech skupinových vedoucích paní I s vypůjčením peněz pomoci, paní I odešla s ironickou poznámkou na rtech.

Paní I znovu navštívila Multikulturní ženskou skupinu hned další týden. Tentokrát již při příchodu plakala. Usedla mezi ostatní ženy a začala hovořit o své životní situaci. Během jednoho týdne měla požádat o prodloužení víza, dostala však výpověď ze zaměstnání, a tak vízum nemohlo být legálně prodlouženo pokud nesežene nové zaměstnání nebo pokud jí bý-

valý zaměstnavatel nepotvrdí, že je u něj stále zaměstnána. Pro tuto druhou variantu potřebovala paní I finanční hotovost.

Ostatní ženy se snažily paní I podpořit a pomoci jí nalézt východisko z nouze. Paní I získala aktuální kontakty na několik potenciálních zaměstnavatelů, ale nabízené pracovní pozice se jí zdály podřadné.

Dále paní I uváděla, že ztráta finančních příjmů z práce v České republice ji ani její rodinu existenčně neohrozí a že jí v Moldávii žádné další nebezpečí nehrozí. V návaznosti na tyto údaje jsme hovořily také o možnosti, že by paní I musela skutečně Českou republiku opustit. Paní I si tuto alternativu odmítala připustit. Přitom vycestování z České republiky by nemuselo být definitivní, v případě, že by paní I opět našla zaměstnání, pravděpodobně by jí bylo povolení k pobytu opět vydáno.

Paní I odmítla během skupinového rozhovoru uvažovat o jakýchkoliv alternativách, které bylo možné považovat vzhledem k její situaci za reálné a adekvátní. Důvodem pro setrvání paní I v Praze byla její snaha umožnit svým dětem vysokoškolské vzdělání. Toto považovala za své životní poslání. Paní I však toto svoje přání odmítala přizpůsobit svým reálným možnostem.

V závěru paní I uvedla, že jediným požadavkem, který na skupinu má, je její prosba o vypůjčení finanční hotovosti. Protože této prosbě z různých důvodů nebylo vyhověno, paní I neviděla důvodu proč ve skupině nadále setrvávat.

Po ukončení tohoto skupinového setkání se paní I zdvořile rozloučila. Skupinu již vícekrát nenavštívila ani nekontaktovala.

Kasuistika č. 10: Paní J

Paní J pochází z bývalého SSSR a v České republice získala spolu s manželem a synem azyl z politických důvodů. Starší syn v České republice žádal o udělení azylu z politických důvodů spolu s celou rodinou, ale v jeho případě byla žádost zamítnuta. Následně podávala rodina žádost o sloučení rodiny, ale této žádosti nebylo vzhledem k věku staršího syna (27 let) vyhověno.

Paní J je v současné době padesát pět let a žije na vesnici v blízkosti Prahy. Pracovala po celý svůj život jako cukrářka a pekařka. V České republice absolvovala rekvalifikační kurs v tomto oboru a v současné době hledá zaměstnání. Ráda by se spolu s rodinou přestěhovala do Prahy, protože zde je nabídka práce širší. Zatím jí však finanční situace tuto změnu neumožňuje a každodenní dojíždění do Prahy pro ni není vzhledem ke špatnému dopravnímu

spojení možné. Aby zlepšila svoji současnou situaci, rozhodla se paní J, že se zapíše do autoškoly a pokusí se získat řidičský průkaz.

Paní J by si chtěla v budoucnosti otevřít v místě svého bydliště vlastní cukrárnu, zatím však nedokáže odhadnout, zda je toto přání v její situaci realizovatelné.

Paní J navštěvuje Multikulturní ženskou skupinu nepravidelně, přibližně jednou za měsíc. Říká, že si ve skupině vždycky ráda popovídá. Během skupiny působí uvolněně, je aktivní a zapojuje se i do dalších skupinových aktivit. Na ostatní členky skupiny reaguje vstřícně a se zájmem.

Mezi hlavní téma, o kterém paní J ve skupině často hovoří, patří především odloučení od staršího syna. Toto odloučení snáší statečně, upíná se však k budoucnosti a věří, že se syn bude moci přistěhovat ke své rodině do České republiky. Paní J se snaží aktivně vyhledávat různé možnosti, jak získat pro syna povolení k pobytu. Mezi její současné cíle patří vyhledání zaměstnavatele, který by syna zaměstnal a syn by tak získal povolení k pobytu.

Paní J uvádí, že se se svými aktuálními problémy snaží většinou vyrovnat aktivně. Říká, že je pro ni důležité nalézat různé možnosti řešení a na těchto možnostech aktivně pracovat. Paní J říká, že o svém stesku po synovi s manželem raději nehovoří. Bojí se, aby jej příliš emočně nezatěžovala. Proto je pro ni důležité pohovořit o svých problémech mezi „spřízněnými lidmi“ ve skupině a získat tak energii a podporu do dalších dní.

Kasuistika č. 11: Paní K

Paní K pochází z České republiky a je pracující důchodkyní. Žije spolu se svým třetím manželem v bytě na okraji Prahy. V současné době pracuje paní K jako bezpečnostní služba v jednom kancelářském objektu v centru Prahy. Uvádí, že tato práce ji baví, ale střídaní denních a nočních služeb je pro ni velmi náročné. Proto by si ráda našla jiné zaměstnání.

V dětství žila paní K spolu se svými rodiči v západních Čechách. Matka paní K pocházela z Moskvy a provdala se za muže českého původu.

Manželé byli bezdětní, později přijali za své dítě z dětského domova. Paní K uvádí, že až do puberty považovala své adoptivní rodiče za rodiče biologické, teprve v patnácti letech při náhodném nahlédnutí do svého rodného listu zjistila, že byla adoptována. Tato vzpomínka se paní K hluboce vryla do paměti. Dlouho svým adoptivním rodičům nemohla odpustit, že jí o této skutečnosti sami neřekli.

Paní K se svojí adoptivní matkou často navštěvovala SSSR. Také v současné době ráda jezdí do Moskvy a uvádí, že Moskvu vždycky považovala za svůj druhý domov.

Když paní K poprvé navštívila Multikulturní ženskou skupinu, uváděla, že velmi ráda cestuje a zajímá se o různé kultury. Protože zná dobře poměry v bývalém SSSR, ráda by nabídla pomoc lidem, kteří z těchto zemí pocházejí.

Paní K navštěvuje Multikulturní ženskou skupinu pravidelně každý týden. Vzhledem ke svým pracovním povinnostem se však většinou zúčastní pouze první nebo druhé poloviny sezení, protože odchází nebo přichází ze zaměstnání. Skupina je v tomto ohledu k paní K tolerantní. Paní K uvádí, že skupina je pro ni velkým přínosem a jeví velký zájem o účast ve skupině.

Paní K bývá ve skupině velmi hovorná, pokud je jí to umožněno, dokáže si zabrat celou skupinu pro sebe. Ve skupině se často zabývá svým dětstvím a mládím. Do skupinového rozhovoru se zapojuje ráda, často se pokouší strhnout hlavní pozornost k sobě a svým potížím. Účastníci skupiny reagují na paní K s citem a laskavostí, respektují její hovornost.

Paní K sama uvádí, že se cítí „nevypovídaná“ a že chvíle, kdy jí někdo naslouchá a zajímá se o ní jsou pro ni vzácné. I přes tuto její potřebu je v některých situacích nutné hovor paní K přerušit a poskytnout prostor také ostatním účastníkům. Paní K sama od sebe nereflektuje míru, s jakou zahlučuje skupinu svými tématy.

Kasuistika č. 12: Paní L

Paní L přišla do České republiky spolu se svým manželem, dvěma dcerami a synem z Afghánistánu. Rodina opustila Afghánistán kvůli probíhajícímu válečnému konfliktu.

Jako žadatelé o azyl strávili všichni rodinní členové tři roky v uprchlickém táboře. Zde se paní L narodila třetí dcera. Po třech letech se rodině podařilo najít ubytování v soukromí – jednalo se nebytové prostory (dvě místnosti a příslušenství) v centru Prahy.

V roce 2004 byl celé rodině po šestiletém azylovém řízení udělen azyl. V současné době žije rodina v přiděleném integračním bytě v okrajové části Prahy.

Manžel paní L měl během svého pobytu v České republice velké problémy s hledáním zaměstnání. V současné době je zaměstnán jako kuchař v tradiční afghánské restauraci. S tímto zaměstnáním je velmi spokojen. Díky tomuto zaměstnání může manžel paní L finančně zabezpečit celou rodinu.

Paní L vystudovala v Afghánistánu žurnalistiku. Vzhledem k politické situaci však toto povolání nikdy nemohla vykonávat. Paní L tedy pracovala jako učitelka v mateřské škole.

Paní L byla během svého pobytu v České republice poměrně vážně nemocná. Několik let užívala antidepresiva a v současné době trpí silnými migrénami. Trpí také neustávajícími bolestmi zad.

Paní L by se v budoucnosti velmi ráda vrátila do Afghánistánu. Strádá nepřítomností širší rodiny, kterou ani nemůže navštívit. Část příbuzných přitom žije v Holandsku a v Kanadě. Finanční situace však neumožňuje setkání rodinných členů.

Obě starší dcery paní L (18 a 21 let) studují v Praze střední ekonomickou školu a připravují se na přijímací zkoušky na Vysokou školu ekonomickou v Praze. Při osobním rozhovoru působí obě dcery velmi formálně, zpravidla hovoří o budoucnosti pouze v intencích návratu do Afghánistánu. Školy, které studují, si dívky vybraly tak, aby se později mohly uplatnit ve své rodné zemi. Samy říkají, že si nedovedou představit, že by se v budoucnosti mohly provdat za českého muže.

Nejmladší dcera se narodila v České republice. Při osobním kontaktu působí velmi uvolněně, vesele, snadno navazuje kontakt s vrstevníky. Navštěvuje základní školu, dobře prospívá a česky hovoří zcela plynule.

Paní L se svou rodinou udržuje veškeré afghánské tradice, vaří výhradně tradiční pokrmy. Paní L uvádí, že rodina žije především pro návrat domů.

Paní L navštěvuje Multikulturní ženskou skupinu již několik let. V rámci skupiny velmi ráda prezentuje afghánské tradice, na které je hrdá a často také připraví pro ostatní ženy občerstvení z tradičních afghánských pokrmů.

Vystupování a naladění paní L v Multikulturní ženské skupině se během let proměňovalo. Když paní L skupinu navštívila poprvé, byla v postavení žadatelky o azyl. Životní situace celé rodiny byla tehdy do značné míry ovlivněna čekáním na výsledek azylového řízení, které bylo v případě této rodiny mimořádně dlouhé. Paní L v tomto období trpěla depresemi a měla řadu dalších zdravotních problémů (vysoký krevní tlak, bolesti v oblasti páteře, přetrvávající migrény, častá virová onemocnění). Mezi další potíže, které paní L v tomto období sužovaly, patřila také jazyková bariéra. Výuka českého jazyka byla pro paní L velmi náročná a vyčerpávající, často uváděla, že ji při studiu bolí hlava.

Během tohoto prvního období paní L často vzpomínala na Afghánistán a na svou rodinu, která se rozprchla po celém světě. V Afghánistánu se stala paní L svědkem několika sebevraždných atentátů a později potřebovala o těchto prožitcích hovořit. Potřebovala se vyrovnat s úmrtím několika blízkých osob i se skutečností, že její rodina musela Afghánistán opustit. V této době paní L uváděla, že by se do své země velmi ráda vrátila a dle svých možností

přispěla k obnovení míru. Zároveň si však uvědomovala skutečnost, že k návratu v dohledné době pravděpodobně nedojde.

Jak výše uvádím, paní L se svoji rodinou získala po šesti letech pobytu v České republice azyl. V životě paní L však nikterak zásadní či okamžitý obrat nenastal. Paní L projevovала na jedné straně radost a úlevu, na druhé straně se však musela vyrovnat s každodenním životem v České republice. Jen velmi pomalu a postupně získávala paní L důvěru ve svoji budoucnost a budoucnost své rodiny. Trvalo přibližně rok, než začala pocíťovat možnost, že by svůj život mohla nějakým aktivním způsobem ovlivňovat.

V období po získání azylu postupně ustoupilo depresivní ladění paní L, zdravotní potíže však sužují paní L dodnes. Paní L nebyla dosud v České republice dlouhodobě zaměstnána a ze zdravotních důvodů ani práci na plný pracovní úvazek nevyhledává. V současné době paní L příležitostně pracuje jako kuchařka v restauraci, kde připravuje afghánské speciality.

Paní L navštěvuje v současné době Multikulturní ženskou skupinu jen příležitostně. Uvádí, že většinu svého volného času věnuje rodině. S celou rodinou se zúčastňuje především letního programu, který se zaměřuje na poznávání českých kulturní památek a přírodních rezervací.

3 NÁVRH TYPOLOGIE KLIENTEK MULTIKULTURNÍ ŽENSKÉ SKUPINY

V této kapitole se pokusím ustavit tři různé typologie klientek Multikulturní ženské skupiny a to s ohledem na pobytový status, deklarovanou motivaci při vstupu do skupiny a dle převažujícího tématu prezentovaného ve skupině. Jako výchozí materiál pro ustavení typologií klientek užívám kasuistiky uvedené v předchozí kapitole.

3.1 Přehled vybraných charakteristik klientek Multikulturní ženské skupiny

Pro lepší přehlednost kasuistického materiálu shrnuji v této úvodní podkapitole vybrané charakteristiky klientek v Tabulce č. 1. Zmiňované charakteristiky jsou vybrány právě tak, aby byly relevantní pro ustavení zmiňovaných typologií a vycházejí z výše uvedených kasuistik klientek Multikulturní ženské skupiny.

Tabulka č. 1: Přehled vybraných charakteristik klientek Multikulturní ženské skupiny

Klientka	Motivace k migraci	Pobytový status	Deklarovaná motivace při vstupu do skupiny	Převažující témata prezentovaná ve skupině
Paní A	politická	žadatelka o azyl	- potřeba sociálních vztahů	- aktuální životní situace - azylové řízení - životní příběh
Paní B	rasová diskriminace	vízum k pobytu nad 90 dnů	- potíže s adaptací - potřeba sociálních vztahů	- aktuální životní situace - potíže s adaptací
Paní C	ekonomická	povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání	- potřeba sociálních vztahů	- aktuální životní situace - profesní dovednosti - psychosomatické potíže - životní příběh

Klientka	Motivace k migraci	Pobytový status	Deklarovaná motivace při vstupu do skupiny	Převažující témata prezentovaná ve skupině
Slečna D	společné soužití rodiny	povolení k dlouhodobému pobytu za účelem společného soužití rodiny	- potřeba sociálních vztahů	- aktuální životní situace - potřeba sociálních vztahů - psychosomatické potíže
Paní E	politická	azylantka	- potřeba sociálních vztahů	- odloučení od rodiny - potřeba sociálních vztahů
Paní F	ekonomická	trvalý pobyt	- potřeba sociálních vztahů	- aktuální životní situace - vztahy v rodině - životní příběh

Klientka	Motivace k migraci	Pobytový status	Deklarovaná motivace při vstupu do skupiny	Převažující témata prezentovaná ve skupině
Paní G	-	občanka ČR	- zájem o různé kultury	- aktuální životní situace - domov - partnerství s cizincem - potřeba sociálních vztahů - životní příběh
Paní H	hledání kořenů	povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání	- touha pomáhat lidem v nouzi - vědecký výzkum	- aktuální životní situace - domov - potřeba sociálních vztahů
Paní I	ekonomická	povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání	- potřeba sociálních vztahů	- mezní životní situace

Klientka	Motivace k migraci	Pobytový status	Deklarovaná motivace při vstupu do skupiny	Převažující témata prezentovaná ve skupině
Paní J	politická	azylantka	- potřeba sociálních vztahů	- aktuální životní situace - odloučení syna od rodiny
Paní K	-	občanka ČR	- touha pomáhat lidem v nouzi - zájem o různé kultury	- potřeba sociálních vztahů - životní příběh
Paní L	politická	žadatelka o azyl azylantka	- potřeba sociálních vztahů - prezentace afghánské kultury	- psychosomatické potíže - rodinné vztahy - stesk po domově - životní příběh

3.2 Typy klientek dle pobytového statusu na území České republiky

Pobytový status a z něj vyplývající práva a povinnosti osoby s tímto pobytovým statutem mohou do značné míry ovlivňovat aktuální životní situaci této osoby a vztahovat se ke specifickým problémům charakteristickým pro danou životní situaci.

Ustavení typů klientek dle pobytového statusu na území České republiky

Budeme-li vycházet z údajů o pobytovém statusu klientek Multikulturní ženské skupiny uvedených výše v Tabulce č. 1, můžeme ustavit 5 základních typů vztahujících se k pobytovému statusu klientek. Jedná se o následující typy:

1. Občanka České republiky
2. Azylantka
3. Žadatelka o azyl
4. Cizinka s povolením k trvalému pobytu
5. Cizinka s povolením k přechodnému pobytu

Tyto typy (ostatně jak lze předpokládat vzhledem k zaměření této bakalářské práce) reprezentují jednak pobytový status osob, jejichž pobyt se vztahuje k uprchlictví (žadatel o azyl, azylant) a jednak oba základní typy (tedy přechodný i trvalý pobyt) vztahující se k pobytu cizinců ze „třetích zemí“ (tzn. ze států jež nejsou členskými státy EU) na území České republiky.

Stručná charakteristika ustavených typů

1) Občanka České republiky

Pokud budeme uvažovat obecně, lze říci, že pobytový status osoby s českým občanstvím by neměl představovat nikterak zásadní či vlivný aspekt života této osoby. U každé klientky je však vždy potřeba mapovat a uvažovat konkrétní životní situaci. Vrátime-li se k příkladům českých klientek Multikulturní ženské skupiny, uvidíme, že i u těchto klientek se imigrace zrcadlí v životních zkušenostech.

Podíváme-li se například na kasuistiku č. 7, uvidíme, že zde hraje téma pobytového statusu relativně významnou roli - zásadním způsobem ovlivňuje partnerský život klientky.

Uvažujeme-li kasuistiku č. 11, vidíme, že paní K je dcerou (i když nevlastní) imigrantky. V této souvislosti uvádějí například James O. Prochaska a John C. Norcross, že také

děti imigrantů se mohou setkávat s potížemi. Tyto potíže se mohou projevovat například jako nízké sebeocení či krize identity.⁶⁹

2) Azylantka

Azylant, neboli uznaný uprchlík, má v zásadě stejná práva (mimo práva volebního) a povinnosti jako občan České republiky. Na rozdíl od občanů České republiky se však nalézá v situaci, kdy by se měl adaptovat na nové životní podmínky a novou společnost a následně by se měl do české společnosti začlenit (tzn. měl by se integrovat).

Aurelián Kuric a Michaela Motejlková charakterizují období adaptace jako období, které předchází vlastní integraci.⁷⁰ Aurelián Kuric zmíněné období rozděluje do dvou fází, kterými imigrant postupně prochází. První fáze – nazvaná orientace – je charakterizována procesem poznávání nového prostředí, druhá fáze – srovnávání – je charakterizována procesem srovnávání starého prostředí s novým.⁷¹

Problematika integrace azylantů bývá v současné době nahlížena především ze své praktické stránky, a to tak, jak se jí zabývá státní integrační program. Hlavní náplní státního integračního programu je vytvoření předpokladů pro získání znalostí českého jazyka a zajištění bydlení azylantů.⁷²

K situaci azylantů se v našem případě vztahují kasuistiky č. 5, 10 a 12, které ilustrují některé typické potíže azylantů. Například v kasuistice č. 5 a 12 se setkáváme se ženami, které žijí v České republice již relativně dlouhou dobu, a přesto nezvládají odpovídajícím způsobem komunikaci v českém jazyce. Jazyková bariéra tyto ženy následně izoluje od majoritní společnosti i od přístupu k zaměstnání.

V kasuistice č. 5, 10 i 12 se setkáváme dále také s tématem odloučení od rodiny. V tomto případě se můžeme opět odvolat na Michaelu Motejlkovou, která právě problematiku vyrovnávání se s odloučením od rodiny a přátel řadí k charakteristickým rysům integrace azylantů.⁷³

⁶⁹ PROCHASKA, J.O., NORCROSS, J. C. *Psychoterapeutické systémy*. Přel. Jiří Štěpo. Praha: Grada, 1999, s. 336.

⁷⁰ KURIC, A. *Sociální práce s uprchlíky*. Brno: Bekros, 1997, s. 14.

MOTEJLKOVÁ, M. Integrace cizinců s uděleným azylem v České republice. In DYMEŠOVÁ, G. *Sociální práce s uprchlíky*. Praha: OPU, 2005, s. 61.

⁷¹ KURIC, A. *Sociální práce s uprchlíky*. Brno: Bekros, 1997, s. 14.

⁷² UHEREK, Z. *Integrace azylantů. Výzkumná zpráva pro Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky*. Praha: Etnologický ústav AVČR, 2002. Dostupné z: www.unhcr.cz/dokumenty/study_integrace.doc

⁷³ MOTEJLKOVÁ, M. Integrace cizinců s uděleným azylem v České republice. In DYMEŠOVÁ, G. *Sociální práce s uprchlíky*. Praha: OPU, 2005, s. 61.

V kasuistice č. 12 se objevuje ještě jeden jev – psychosomatické onemocnění – který se v populaci uprchlíků (ve srovnání s hostitelskou populací) objevuje relativně často.⁷⁴

3) Žadatelka o azyl

Žadatelé o azyl se nacházejí v jakémisi životním provizoriu – zatímco svůj dosavadní život opustili, nový si ještě nevybudovali. Výsledky azylového řízení jsou nejisté a tak žadatelé o azyl nevědí, zda budou moci trvale zůstat v České republice. Tato životní nejistota tedy od základu určuje životy všech žadatelů o azyl.

Tereza Polonyová uvádí, že pokud trvá azylová procedura dlouho, může mít nepříznivý vliv na psychické i fyzické zdraví žadatelů o azyl.⁷⁵ Tuto problematiku ilustruje například již výše zmiňovaná kasuistika č. 12.

Kasuistika č. 1 se také vztahuje k problematice žadatelů o azyl, tentokrát však ve velmi specifickém kontextu obchodu s lidmi. Touto problematikou se tedy budu zabývat níže, v rámci typologie klientek dle tematiky prezentované ve skupině.

4) Cizinka s povolením k trvalému pobytu

Institut trvalého pobytu slouží především pro osoby, které hodlají v České republice žít trvale. O povolení k trvalému pobytu je oprávněn žádat každý cizinec, pokud legálně a nepřetržitě pobýval na našem území po dobu pěti let.⁷⁶ Pokud je cizinci povolení k trvalému pobytu přiznáno, pak mu na základě tohoto povolení vyplývají některá širší práva než ostatním cizincům. Navíc doba platnosti takového povolení k pobytu není časově omezena.⁷⁷

Z uvedených kasuistik se k problematice trvalého pobytu vztahuje pouze kasuistika č. 6. U většiny cizinců, kteří v České republice pobývají na základě povolení k trvalému pobytu lze předpokládat, že na tomto území přebývají již nejméně 5 let (existují však výjimky, kdy lze udělit povolení k trvalému pobytu i bez podmínky 5 let nepřetržitého pobytu⁷⁸). Tito lidé tedy obvykle již prošli obdobím adaptace a případně také integrace do společnosti a lze předpokládat, že tato problematika již nebude v životě těchto lidí zcela aktuální.

V případě paní F se setkáváme jednak s problémy, které se vztahují k tématu imigrace – například hledání zaměstnání, jazyková výuka či rekvalifikační kurzy. Na druhé straně však

⁷⁴ KURIC, A. *Sociální práce s uprchlíky*. Brno: Bekros, 1997, s. 11.

⁷⁵ POLONYOVÁ, T. *Sociální práce s žadateli o azyl z pohledu nevládní organizace*. In DYMEŠOVÁ, G. *Sociální práce s uprchlíky*. Praha: OPU, 2005, s.41.

⁷⁶ *Průvodce cizince po České republice*. Centrum pro otázky cizince. Dostupné z: http://www.uprchlici.cz/ppu/docs/pruvodce-cizince-po-ceske-republice_20070209101236.pdf tamtéž

⁷⁷ tamtéž

⁷⁸ tamtéž

vidíme, že tyto problémy již nezaujímají dominantní postavení v životě této ženy. Sama paní F označila za převažující své rodinné problémy. Pokud tedy uvažujeme cizince, kteří žijí v České republice již delší dobu, není vhodné jejich aktuální životní situaci interpretovat vždy jen v kontextu imigrace. Může se zde jednat o problémy či potíže, se kterými se může setkat stejně tak občan České republiky jako cizinec. Je však možné, že v případě cizince bude chybět jakási základní podpůrná vztahová síť, která by byla během těchto krizových období nápomocná.

5) Cizinka s povolením k přechodnému pobytu

Jak se již v úvodní kapitole zmiňují, existuje několik různých typů povolení k přechodnému pobytu. Jedním z těchto typů je vízum k pobytu nad 90 dnů, které se uděluje na žádost cizince, který hodlá pobývat na území České republiky za účelem vyžadujícím pobyt na území delší než 3 měsíce a jedná-li se o jeho první rok pobytu na území.⁷⁹ Dalším z typů přechodného pobytu je povolení k dlouhodobému pobytu. Tento druh pobytu slouží pro cizince, který na území České republiky pobývá na vízum k pobytu nad 90 dnů, hodlá na území přechodně pobývat po dobu delší než 1 rok a trvá-li stejný účel pobytu.

K tématice přechodného pobytu se vztahují kasuistiky č. 2, 3, 4, 8 a 9. V kontrastu k předcházejícímu typu klientek se v tomto případě jedná především o nově příchozí imigranty. V případě víza k pobytu nad 90 dnů lze předpokládat, že cizinec se na území České republiky pohybuje po dobu kratší než je jeden rok. Toto vízum je vydáváno za účelem zaměstnání, studia či za účelem sloučení rodiny. V našem případě (kasuistika č. 2) se jedná právě o sloučení rodiny. Vidíme zde, že v období po příchodu se cizinec potýká především s problémy vztahujícími se k adaptaci. Problémy s adaptací na českou společnost mohou v některých případech přerůst až v „kulturní šok“, kdy se dotyčná osoba nedokáže orientovat v novém prostředí, nechápe nároky které jsou na ni kladeny a nezná vlastní práva.

V případě povolení k dlouhodobému pobytu se cizinec pohybuje na našem území nejméně po dobu jednoho roku. Tato povolení jsou vydávána obvykle za účelem zaměstnání, studia či sloučení rodiny. Povolení, které je vázáno k zaměstnání, může představovat pro cizince značný stres. V případě ztráty zaměstnání totiž hrozí, že bude muset Českou republiku opustit. Toto může být důvodem, proč mnoho cizinců setrvává v zaměstnání, které je velmi špatně finančně ohodnoceno a které ve většině případů neodpovídá kvalifikaci cizince.

⁷⁹ *Průvodce cizince po České republice*. Centrum pro otázky cizince. Dostupné z: http://www.uprchlici.cz/ppu/docs/pruvodce-cizince-po-ceske-republice_20070209101236.pdf

K vysoké míře stresu přispívá často také akutní hmotná nouze, špatné bytové podmínky, odloučení od rodiny a dále také problémy spojené s adaptací na novou společnost. Projevy vysoké míry stresu můžeme sledovat například v kasuistikách č. 3 a 4, kde se manifestují psychosomatickým onemocněním nebo v kasuistice č. 9, kde se právě ztráta zaměstnání zobrazuje jako „mezní životní situace“.

3.3 Typy klientek dle deklarované motivace při vstupu do skupiny

V úvodu této kapitoly ve stručnosti zmíním výchozí pojmy, které se vztahují k teorii motivace. Na základě těchto pojmů a výše uvedených kasuistik pak navrhuji typologii klientek dle motivace deklarované při vstupu do Multikulturní ženské skupiny.

Abychom mohli vymezit typy klientek dle deklarované motivace při vstupu do skupiny, musíme nejdříve vyjasnit, co vlastně pojem „motivace“ znamená. Pavel Hartl uvádí, že tento pojem je v psychologii zatím značně nejednotný,⁸⁰ proto zde uvedu pro srovnání několik definic tohoto pojmu.

Podle Pavla Hartla a Heleny Hartlové lze motivaci charakterizovat jako „proces usměrňování, udržování a energetizace chování, které vychází z biologických zdrojů; intrapsychický proces zvýšení nebo poklesu aktivity, mobilizace sil, energizace organismu“⁸¹.

Ilona Gillernová uvádí, že motivace „je proces, který vede k aktivaci organismu v podobě hybných sil určitého zaměření a intenzity, který se spolupodílí na usměrňování, regulaci chování a činnosti k dosažení určitého cíle“⁸².

Milan Nakonečný vysvětluje pojem „motivace“ pomocí tzv. „základního paradigmatu motivace“⁸³. Říká, že „smysluplnost motivace spočívá v dosažení nějakého cíle. Tento cíl vyjadřuje nějakou vnitřní potřebu člověka. Cílem je tedy dosažení uspokojení této potřeby, která byla vzbuzena jako reakce na nějaký nedostatek v organismu nebo ve vnějších podmínkách života individua“⁸⁴. Pro potřeby této práce budeme z tohoto paradigmatu vycházet.

Dalším pojmem, který si zde přiblížíme je pojem „potřeba“. Milan Nakonečný uvádí, že v rámci teorie motivace bývají potřeby kategorizovány na potřeby organismické či biogenní a potřeby sociální či sociogenní.⁸⁵ Potřeby organismické vyjadřují takové nedostatky v organismu, které vyvolávají psychickou odezvu. Potřeby sociální vyjadřují nedostatky

⁸⁰ HARTL, P. *Psychologický slovník*. Praha: Budka, 1993, s. 110.

⁸¹ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s.328.

⁸² GILLERNOVÁ, I. *Slovník základních pojmů z psychologie*. Praha: Fortuna, 2000, s. 31.

⁸³ NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*. Praha: Academia, 1998, s. 454-455.

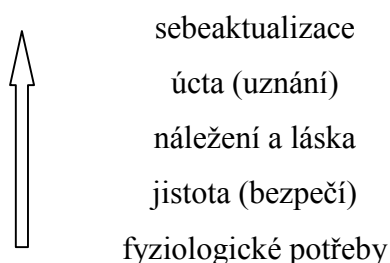
⁸⁴ tamtéž, s. 454-455.

⁸⁵ tamtéž, s. 464-465.

v sociálním bytí člověka.⁸⁶ Zdrojem sociálních potřeb jsou především různé nedostatky v sociálních vztazích člověka.⁸⁷

V této bakalářské práci budu vycházet z hierarchické teorie potřeb, jejímž autorem je A. H. Maslow. Tento autor považuje hierarchické uspořádání potřeb podle jejich vnitřní naléhavosti za základní znak lidské motivace. Uspořádání potřeb je určeno jednak vývojově (základní a vývojově vyšší potřeby) a zároveň dle naléhavosti, s jakou vstupují potřeby do vědomí.⁸⁸

Hierarchický systém potřeb dle A. H. Maslowa (citováno dle Milana Nakonečného)⁸⁹:

Ustavení typů klientek dle deklarované motivace při vstupu do skupiny

Vrátíme-li se nyní zpět k našim kasuistikám zjistíme, že motivaci, kterou klientky uvádějí při vstupu do skupiny, lze v zásadě rozdělit do tří typů:

1. Klientka s potřebou sociálních vztahů
2. Klientka se zájem o různé kultury
3. Klientka s potřebou pomáhat lidem

Stručná charakteristika ustavených typů

1. Klientka s potřebou sociálních vztahů

Potřeba sociálních vztahů je v našem případě nejčastěji uváděnou motivací při vstupu do skupiny. Tato potřeba byla deklarována v 9 ze 12 případů. Žádná z žen, která deklarovala tuto motivaci, nebyla občankou České republiky – ve všech 9 případech se jednalo o cizinky.

⁸⁶ NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999, s. 99.

⁸⁷ NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1998, s. 464-465.

⁸⁸ NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1998, s. 467-471.

⁸⁹ tamtéž, s. 469.

Podíváme-li se na výše uvedenou Maslowovu hierarchii potřeb, zjistíme, že tento typ potřeby by nejspíše patřil do skupiny potřeb „náležen, láska“. James O. Prochaska a John C. Norcross v souvislosti s kulturně senzitivní terapií a hierarchií potřeb uvádějí, že „mnoho příslušníků menšin se nikdy plně nepřizpůsobilo dominantní společnosti, takže sebeaktualizace či transcendence je pro ně těžší - nejdříve musí být uspokojena potřeba sounáležitosti“⁹⁰. Právě tento jev – tedy hledání sounáležitosti, sociálních vztahů – je z uvedených kasuistik zřejmý.

Také Daniela Vizinová a Marek Preiss zmiňují v souvislosti s emigrací ztrátu sociální sítě.⁹¹ Ve shodě s tímto je podle vymezení Vysokého komisariátu OSN pro uprchlíky zařazena mezi základní lidské potřeby „identita“, která je zde charakterizována jako „potřeba patřit do společnosti, mít podporu kolektivu, přijímat a projevovat solidaritu a v nouzi se dočkat pomoci“⁹².

Potřeba sociálních vztahů je bezesporu důležitou lidskou potřebou. Naléhavost této potřeby je v souvislosti s emigrací a emigraci doprovázející ztrátou sociální sítě zřejmá a snadno uchopitelná. Právě tato zřejmost může být také jedním z důvodů, proč je tato motivace tak často uváděna při vstupu do skupiny – její „přiznání“ není pro klientky ohrožující či degradující. Další potřeby zůstávají při vstupu do skupiny skryty a vyjevují se až postupně, během skupinové práce.

2. Klientka se zájem o různé kultury

Zájem o různé kultury byl jako vstupní motivace deklarován ve dvou kasuistikách. V obou případech se jednalo o klientky, které byly občankami České republiky. Zájem o různé kultury se jeví jako opravdový, ale zároveň klientkám umožňuje skrýt některé další potřeby, se kterými do skupiny vstupují. Jak vidíme z uvedených kasuistik, v obou těchto případech se tento zájem neprojevil ve skupině jako dominantní. Bylo by proto možné uvažovat, že pro české klientky je „přiznání“ potřeby sociálních vztahů více ohrožující, protože by mohl vypovídat o neschopnosti nalézat tyto vztahy ve svém domovském prostředí.

Zájem o různé kultury tedy může být bezpečným důvodem pro vstup do skupiny, ale zároveň je vždy také zájmem opravdovým, osobním.

⁹⁰ PROCHASKA, J.O., NORCROSS, J. C. *Psychoterapeutické systémy*. Přel. Jiří Štěpo. Praha: Grada publishing, 1999, s. 340.

⁹¹ VIZINOVÁ, D., PREISS, M. *Psychické trauma a jeho terapie*. Praha: Portál, 1999, s. 98.

⁹² GÜNTEROVÁ, T. Sociální práce s uprchlíky. In MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. (eds.). *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 335.

3. Klientka s potřebou pomáhat lidem

Touha pomáhat lidem je jako vstupní motivace uvedena v kasuistikách dvou klientek Multikulturní ženské skupiny. Jedná se o jednu ženu s českým občanstvím a jednu cizinku. Stejně jako v případě výše uvedeného zájmu o různé kultury, je i v těchto případech touha pomáhat lidem opravdová, klientky ji „myslí vážně“. Současně však v případě obou těchto klientek pomáhá takto deklarovaná motivace skrýt další potřeby, které klientky následně ve skupině prezentují. Touha pomáhat lidem reprezentuje do jisté míry „mocnější postavení“ než postavení toho, kterému je pomáháno.

Potřeba přijímat i projevovat solidaritu patří obecně mezi lidské potřeby a není tedy vhodné v žádném případě tuto potřebu redukovat pouze na „zástěrku“ prosby o pomoc. S přihlédnutím k Maslowově hierarchii potřeb by bylo možno „touhu pomáhat“ zařadit mezi potřebu úcty.

3.4 Typy klientek dle tematiky prezentovaného ve skupině

Podíváme-li se opět na kasuistiky klientek Multikulturní ženské skupiny, vidíme, že témat prezentovaných ve skupině je celá řada. V následující typologii klientek dle prezentovaného tématu ve skupině se snažím tato témata kategorizovat. Tato kategorizace však s sebou nese také jistou míru redukce daných témat tak, aby bylo možné zacházet s nimi i v obecné rovině.

Ustavení typů klientek dle tematiky prezentované ve skupině

1. Klientka prezentující tematiku spojenou s emigrací, adaptací a integrací
2. Klientka prezentující tematiku mezní životní situace
3. Klientka prezentující tematiku obchodu s lidmi
4. Klientka prezentující tematiku partnerství s cizincem
5. Klientka prezentující tematiku „hledání kořenů“ a domova

Stručná charakteristika ustavených typů

1. Klientka prezentující tematiku spojenou s emigrací, adaptací a integrací

Tematika spojená s emigrací, adaptací a integrací se ve skupině objevuje velmi často. Mezi charakteristická témata, která se k této problematice vztahují a která jsou ve skupině prezentována, patří například: životní příběh, vzpomínky na minulost, stesk po domově, odloučení od rodiny, prezentace vlastní kultury a dovedností, poznávání kulturních odlišností,

hledání vztahového zázemí, jazyková bariéra, hledání zaměstnání a bydlení, nejistota v budoucnosti, rasová diskriminace, případně problémy vztahující se k azylovému řízení či k pobytovému statusu. Pro účely této práce rozdělím uvedená témata do několika okruhů:

a) Vyrovnávání se s minulostí

Některé z klientek Multikulturní ženské skupiny prožily válečný konflikt (viz například kasuistika č. 12), ve kterém ztratily členy své rodiny, přátele, domov. Tyto klientky mají často silnou potřebu vrátet se k těmto prožitkům, hledají možnost jak hovořit o svých blízkých a jak se s těmito událostmi vyrovnat. Některé z klientek projevují velmi intenzivně přání sdílet svůj životní příběh a věnovat se svým vzpomínkám na minulost. Charakteristickým je také velký stesk po domově.

b) Adaptace na novou společnost

Potížemi spojenými s tematikou adaptace jsem se zabývala již výše v kapitole „Typy klientek dle pobytového statusu na území České republiky. K této problematice se vztahuje například výše uvedená tematika odloučení od rodiny, poznávání kulturních odlišností, hledání vztahového zázemí, jazyková bariéra, hledání zaměstnání a bydlení.

c) Prožívání azylové procedury či nejistoty pobytového statusu

Také problematice prožívání azylové procedury jsem se věnovala již výše v textu. Zde se tedy vracím pouze k nejistotě, kterou s sebou azylová procedura nese. Mnozí žadatelé o azyl, ale i jiní imigranti, jejichž pobytový status na území České republiky není stabilní, se neustále setkávají se základní životní nejistotou, kdy nemohou sami rozhodovat o své bezprostřední budoucnosti.

d) Presentace vlastní kultury

Mezi oblíbené činnosti klientek Multikulturní ženské skupiny patří rozhovory o vlastní kultuře či ochutnávky národních jídel. Tato témata dávají klientkám možnost prožívat hrdost a radost ve vztahu ke své kultuře a zároveň dozvídat se více o dalších kulturách.

2. Klientka prezentující tematiku mezní životní situace

Multikulturní ženská skupina není zaměřena na poskytování krizové intervence. I přes tuto skutečnost se „čas od času“ skupiny zúčastní také klientka, která právě prochází krizovým obdobím. Může se jednat o klientky, které Multikulturní ženskou skupinu navštěvují pravidelně a které se ocitnou v krizi. Jiným, specifickým případem jsou klientky, které navštíví Multikulturní ženskou skupinu poprvé a to právě v mezní životní situaci.

Příkladem mohou být kasuistiky č. 1 a 7. V obou případech se jedná o klientky, které byly pravidelnými účastnicemi Multikulturní ženské skupiny a které již měly zkušenosti s hospitalizací v psychiatrické léčebně. V případě těchto klientek je možno nabídnout kontakty na krizová centra a zároveň podporu a účast během hospitalizace.

Příkladem nově příchozí klientky může být paní I z kasuistiky č. 9. Zde se jedná o klientku, která se nachází v mezní životní situaci v souvislosti s pobytovým statutem na území České republiky.

3. Klientka prezentující tematiku obchodu s lidmi

Klientky, které jsou obětí obchodu s lidmi, získávají kontakt na Multikulturní ženskou skupinu většinou přes organizaci La Strada, která se specializuje na pomoc obchodovaným osobám (viz kasuistika č. 1). Tyto klientky obvykle zůstávají dále v péči sociálních pracovníků La Strady a případně také v péči psychologů. Práce s těmito klientkami vyžaduje specifický přístup, především s ohledem na intimitu tématu. Tyto klientky však nacházejí také mnoho společných témat s ostatními účastnicemi skupiny, neboť kromě skutečnosti, že byly obchodovány prožívají, také problémy spjaté s emigrací a adaptací v nové společnosti.

4. Klientka prezentující tematiku partnerství s cizincem

Multikulturní ženskou skupinu navštěvuje řada klientek, které pocházejí z České republiky. Některé z těchto klientek žijí v partnerství s cizincem, a tak se jich některé problémy spojené s imigrací také bezprostředně dotýkají. Může se jednat o spoluprožívání náročných situací spojených s pobytovým statutem partnera, ale také o potíže v partnerství jako takovém. Jako příklad takové klientky zde uvádím kasuistiku č. 7.

5. Klientka prezentující tematiku „hledání kořenů“ a domova

Tematiku „hledání kořenů“ či hledání domova v našem případě reprezentují dvě kasuistiky – č.8 a 11.

Paní H z kasuistiky č. 8 lze s jistou nadsázkou charakterizovat jako „světoobčanku“. Tato klientka během svého života dlouhodobě žila v několika zemích světa, v žádné z těchto zemí se však necítí být doma. Pokaždé, když se přestěhuje, zažívá znovu veškeré potíže spojené s migrací včetně jazykové bariéry, hledání vztahového zázemí i uspokojivého zaměstnání. Tato klientka se naučila řešit část těchto potíží za pomoci komunitních center.

Paní K z kasuistiky č. 11 je občankou České republiky, je však adoptivní dcerou ženy, která pochází z bývalého SSSR. Tato dvojitá nejistota v původu paní K se v jejím životě odráží jako přání nalézt svůj domov či jako „hledání kořenů“ (v těchto termínech své hledání charakterizuje sama paní K).

4 VYHODNOCENÍ ZKUŠENOSTÍ SE SKUPINOVOU SOCIÁLNÍ PRACÍ S IMIGRANTY: VÝZNAM TYPOLOGIE KLIENTEK PRO UPŘESNĚNÍ POZNÁNÍ ČINNOSTI SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA

V této kapitole se nejprve pokusím vymezit činnost skupinového sociálního pracovníka v obecné rovině a následně se budu věnovat vyhodnocení zkušeností se skupinovou sociální prací s imigranty.

Při skupinové sociální práci s imigranty se skupinový pracovník setkává s lidmi z nejrůznějších kultur, s lidmi s rozdílnou životní zkušeností i rozdílnou jazykovou vybaveností. S respektem k těmto odlišnostem by měly intervence skupinového sociálního pracovníka „napomáhat sociálnímu fungování skupiny a rozvíjení pozitivních sociálních vztahů mezi členy skupiny“⁹³.

V obecné rovině lze tedy charakterizovat činnost skupinového pracovníka následovně: „Jedním z charakteristických rysů sociální práce se skupinami je, že intervence probíhají na úrovni individuální, skupinové i společenské. Individuální intervence probíhá v kontextu skupiny nebo i mimo skupinové setkání. V rámci skupiny by měly intervence skupinového pracovníka směřovat k tomu, aby se skupina stala jednotkou schopnou poskytovat pomoc, podporu a dosahovat cílů. Intervence na úrovni společenské znamenají zapojit klíčové jedince a systémy obklopující skupinu tak, aby podpořily individuální i skupinové procesy“⁹⁴.

Skupinová sociální práce nemá na území České republiky dlouhou tradici a ani v současné době není příliš rozšířena.⁹⁵ Navzdory této skutečnosti lze na příkladu Multikulturní ženské skupiny ukázat, že tento způsob práce přináší klientům specifické možnosti a služby, které individuální způsob sociální práce s imigranty nenabízí (v první kapitole v tomto kontextu uvádím některé z účinných faktorů, které se ve skupinové sociální práci uplatňují).

V čem tedy spočívají tato specifika? Většina autorů, kteří se zabývají problematikou sociální práce s uprchlíky, považuje za důležitý aspekt práce s klientem tvorbu či rozšiřování sociální sítě klienta (například Tereza Polonyová, Tereza Günterová).⁹⁶ Pokud přihlédneme k motivaci, kterou klientky deklarují při vstupu do Multikulturní ženské skupiny (viz „Typy klientek dle deklarované motivace při vstupu do skupiny“), vidíme, že i samy klientky na tuto

⁹³ NOVOTNÁ, V., SCHIMMERLINGOVÁ, V. *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy*. Praha: Karolinum, 1992, s. 78-79.

⁹⁴ HAVRÁNKOVÁ, O. Skupinová práce. In MATOUŠEK, O., aj. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 156.

⁹⁵ tamtéž, s. 154.

⁹⁶ POLONYOVÁ, T. Sociální práce s žadatelci o azyl z pohledu nevládní organizace. In DYMEŠOVÁ, G. *Sociální práce s uprchlíky*. Praha: OPU, 2005, s.45-46.

GÜNTEROVÁ, T. Sociální práce s uprchlíky. In MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. (eds.). *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 335.

potřebu velmi často upozorňují. Tereza Polonyová uvádí, že „sociální pracovník je základem sociální sítě uprchlíka“⁹⁷. V kontextu skupinové sociální práce je však vhodné uvažovat o utváření přetrvávající sociální sítě na základě sociálních vztahů mezi členy skupiny. Toto vztahové zázemí se pak může stát východiskem a kontextem pro další skupinovou práci.

Mezi zásadní úkoly skupinového sociálního pracovníka patří zajistit „bezpečný rámec“⁹⁸ skupiny. V první řadě je tento bezpečný rámec tvořen pravidly členství ve skupině.⁹⁹ Zdeněk Rieger shrnuje základní pravidla pro bezpečné fungování skupiny do pěti následujících bodů (cit. dle Olgy Havránkové)¹⁰⁰:

1. Mlčenlivost a důvěrnost

Pravidlo mlčenlivosti a důvěrnosti lze označit za jedno z nejdůležitějších pravidel, jehož dodržování je podmínkou pro kvalitní sociální práci se skupinou. Toto pravidlo říká, že vše co je řečeno v rámci skupiny je tajné a důvěrné a nic z tohoto nesmí být mimo skupinu diskutováno či jakýmkoliv způsobem zveřejněno.

2. Otevřenost a upřímnost

Předpokladem sociální práce se skupinou je upřímnost a otevřenost jednotlivých členů skupiny.

3. Právo říci stop

Kterýkoliv člen skupiny může ostatním kdykoliv sdělit, že se přiblížil k tématu, které je pro něj citlivé a že nechce nyní toto téma se skupinou sdílet – má právo říci stop.

4. Odpovědnost k sobě i druhým

Ve skupině se nelze obejít bez základních pravidel společenského soužití. Jde především o respekt k soukromí, intimitě a autonomii každého z členů skupiny.

5. Dodržování organizačních pravidel

Stanovíme-li společná organizační pravidla, pak je vhodné trvat na jejich dodržování.

⁹⁷ POLONYOVÁ, T. Sociální práce s žadateli o azyl z pohledu nevládní organizace. In DYMEŠOVÁ, G. *Sociální práce s uprchlíky*. Praha: OPU, 2005, s. 46.

⁹⁸ HAVRÁNKOVÁ, O. *Skupinová práce*. In MATOUŠEK, O., aj. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 161.

⁹⁹ tamtéž, s. 161.

¹⁰⁰ tamtéž, s. 161-162.

Vzhledem ke skutečnosti, že Multikulturní ženská skupina je skupinou nízkoprahovou, otevřenou pro všechny potenciální zájemkyně, lze práci s pravidly členství ve skupině považovat za klíčovou. Z typologie klientek ustavené na základě tematiky prezentované ve skupině dále vidíme, že skupinu navštěvují také klientky, které vyžadují specifický přístup a které bývají považovány za „ohrožené“. Zde mám na mysli především ženy, které byly ve své minulosti obchodovány či klientky s psychiatrickou diagnózou. S ohledem na tyto i všechny ostatní klientky je nutné zabývat se skupinovými pravidly při každém setkání Multikulturní ženské skupiny a i v průběhu skupiny se k těmto pravidlům vracet a objasňovat je (například v situaci, kdy některá z klientek podlehne své zvědavosti a svými otázkami nevhodně „naléhá“ na další klientku).

Pokud je skupina dobře ustavena, pak samotné „členství ve skupině může znamenat pro klienty, kteří jsou izolováni od společenských kontaktů, významnou změnu v životní situaci“¹⁰¹. Skupina takto poskytuje možnost setkání lidí, kteří sdílí společné zájmy i problémy.

Setkání Multikulturní ženské skupiny se však neomezují výhradně na uspokojení potřeby sociálních vztahů. Bezpečné vztahové zázemí, které by skupina měla poskytovat, umožňuje další práci s životními problémy či obtížemi klientek. Témata, kterými se skupina během svých setkání zabývá vždy nějak souvisí s životními zkušenostmi a aktuální životní situací klientek. Proto je třeba vždy mapovat a uvědomovat si, v jaké situaci se klientky nacházejí a se skupinou pracovat s ohledem na tuto situaci.

V tomto kontextu se opět zmíním o ustavených typologiích a to o „Typologii klientek dle pobytového statusu na území České republiky“ a „Typologii klientek dle tematiky prezentované ve skupině“. Tyto typologie nabízejí základní (i když pouze orientační) přehled životních situací, ve kterých se klientky mohou nacházet. V případě „Typologie klientek dle pobytového statusu na území České republiky“ uvažujeme do značné míry legislativní rámec, ve kterém se klientka pohybuje a který v některých případech životní situaci značně determinuje. Ve druhém případě („Typologie klientek dle tematiky prezentované ve skupině“) nabízí ustavená typologie možnost základní orientace v životních zkušenostech klientek i životní situaci klientek.

Intervence skupinového sociálního pracovníka by měly vycházet z životní situace a životních zkušeností klientek. Na základě výše uvedených typů by v obecné rovině bylo možno charakterizovat tyto intervence následovně:

¹⁰¹ KRATOCHVÍL, S. *Skupinová psychoterapie v praxi*. Praha: Galén, 1995, s. 188.

Při práci s azylantkami se intervence zaměřuje především na zvládání období adaptace a integrace do nové společnosti a vyrovnávání se s minulostí. Skupinový pracovník napomáhá při orientaci v novém prostředí a poskytuje příležitost k rozhovoru o změnách, které klientky v současnosti prožívají i příležitost k rozhovoru o minulosti a pocitech s ní souvisejících. Jako „vedlejší efekt“ poskytuje skupinový rozhovor také příležitost pro nácvik jazykových dovedností v podpůrném prostředí.

Při práci s žadatelkami o azyl se intervence skupinového sociálního pracovníka zaměřují především na zvládání úzkostí a nejistoty, se kterými je postavení žadatele o azyl obvykle spjato. Účast ve skupině lidí, kteří mají obdobné životní zkušenosti či se dokonce aktuálně v obdobné životní situaci nacházejí, může těmto klientkám poskytovat podporu, porozumění i soucit. V závislosti na životní historii klientů je možné věnovat prostor také vyrovnávání se s minulostí a vyjádření pocitů spojených s minulostí i současností. Snížení míry úzkosti a stresu může následně snižovat pravděpodobnost vzniku psychosomatických onemocnění.

Při práci s cizinkami s povolením k trvalému pobytu směřují intervence skupinového pracovníka jednak k již výše zmíněnému zvládání období adaptace a integrace do společnosti, ale zároveň by tyto intervence měly zohledňovat aktuální životní potíže, které již nemusí nutně souviset s problematikou emigrace.

Při práci s cizinkami s povolením k přechodnému pobytu se intervence skupinového sociálního pracovníka zaměřují opět na problémy související s adaptací a integrací, ale zároveň také na zvládání psychické zátěže, kterou s sebou přináší časově omezený pobytový status těchto klientek.

Při práci s občankami České republiky lze intervence skupinového sociálního pracovníka jen obtížně zobecnit, neboť jejich pobytový status není pro situaci klientek určující.

Pokud budeme uvažovat intervence skupinového sociálního pracovníka z hlediska tématiky, kterou jednotlivé klientky prezentují ve skupině, pak lze v obecné rovině charakterizovat tyto intervence následovně:

Při práci s klientkou, která prezentuje tématiku spojenou s emigrací, adaptací a integrací, se intervence skupinového sociálního pracovníka vlastně shodují s intervencemi popsanými v souvislosti s pobytovým statutem.

Při práci s klientkou, která prezentuje tématiku mezní životní situace, se intervence skupinového sociálního pracovníka omezují na zvládání akutní krizové situace a dále na poskytnutí informací a kontaktů na krizová centra či jiné odborníky,

kteří se danou problematikou zabývají. Klientkám v mezní životní situaci je možno nabídnout individuální doprovod k doporučeným odborníkům i podporu během krizového období.

Při práci s klientkou prezentující tematiku obchodu s lidmi se intervence skupinového sociálního pracovníka soustředí především na začlenění této klientky do skupiny a společnosti a dále dle přání klientky také na vyrovnávání se s minulostí jednak v kontextu emigrace, ale i v kontextu zkušenosti obchodu s lidmi. Rozhovor o prožitcích spojených s obchodem s lidmi je však s klientkou veden výhradně pokud si tuto tematiku klientka sama zvolí a vždy s ohledem na bezpečí této klientky.

V případě klientky, která prezentuje tematiku partnerství s cizincem, se intervence skupinového sociálního pracovníka zaměřují především na podporu klientky v její obtížné situaci a dále je poskytován prostor k rozhovoru o kulturních odlišnostech a orientaci v nové situaci. V případě, že se klientka nalézá v duševní krizi, je stejně jako při práci s klientkou v mezní životní situaci možno nabídnout kontakty či doprovod k doporučeným odborníkům i podporu během krizového období.

Při práci s klientkou prezentující tematiku „hledání kořenů“ a domova lze uvažovat dvě základní situace. Pokud se jedná o cizinku, směřují intervence skupinového pracovníka nejprve k podpoře klientky během období adaptace a případně integrace. Později se intervence zaměřují především na pomoc při utváření vztahového zázemí. V případě, že se jedná o klientku s českým občanstvím, je klientce v rámci skupiny především poskytována možnost kontaktu s lidmi, kteří mají obdobné zájmy či sympatie pro jiné kultury, a tak i možnost zůstat v kontaktu s lidmi kteří pro klientku jistým způsobem reprezentují domov.

V závěru této kapitoly bych ráda poznamenala, že ustavené typologie klientek by neměly sloužit jako „šablona“ pro práci s klientkami. Považuji za samozřejmé, že vždy je nutné vycházet z aktuální situace a z aktuálních potřeb jednotlivých klientek. Typologie klientek tedy mohou sloužit pouze jako orientační východisko, vytvářejí horizont, ve kterém lze interpretovat jednotlivé případy nebo o nich informovat úřady či širokou veřejnost, protože v tomto zjednodušujícím či schematizujícím náhledu se složité individuální případy stávají sdělnější a srozumitelnější. Situaci klientek ovšem nelze zjednodušit jen na aspekty spojené s migrací. Navíc každá klientka nahlíží svojí situaci specifickým způsobem, který je třeba respektovat. A právě od tohoto náhledu na osobní situaci by se práce s klientkou měla odvíjet.

ZÁVĚR

V této bakalářské práci jsem se zabývala problematikou skupinové sociální práce s imigranty. Text jsem rozdělila do čtyř hlavních kapitol.

V první kapitole jsem ve stručnosti shrnula základní teoretická východiska skupinové sociální práce s imigranty. Protože v současné době nejsou publikovány práce, které by se vztahovaly k uvedené problematice jako k celku, vyčlenila jsem tři podkapitoly a v každé z těchto podkapitol jsem se věnovala jednomu z aspektů dané problematiky.

V první podkapitole jsem uvedla výběr základních pojmů a termínů, které se vztahují k imigraci a pobytu osob na území České republiky. Vymezila jsem zde především pojmy se kterými pracuji v dalším textu, a to v kontextu právního rámce dané problematiky i v kontextu sociální práce.

Ve druhé podkapitole jsem ve stručnosti shrnula některá základní teoretická východiska sociální práce se skupinou. Vzhledem ke skutečnosti, že skupinová sociální práce do značné míry vychází z metod skupinové psychoterapie, přesahovalo by důkladné vymezení této oblasti možnosti této bakalářské práce. V této práci jsem se věnovala pouze některým z účinných faktorů skupinové psychoterapie a to tak, aby tyto faktory korespondovaly s problematikou skupinové sociální práce.

Ve třetí podkapitole jsem se zabývala specifickými aspekty sociální práce s imigranty. Přiblížila jsem zde životní situaci, ve které se uprchlíci i někteří ekonomičtí migranti nacházejí bezprostředně po příchodu do České republiky a také následky, které s sebou emigrace přináší. Dále jsem uvedla obecně přijímané principy sociální práce s uprchlíky a následně jsem se zaměřila na sociokulturní a psychologická specifika imigrantů a jejich význam pro sociální práci. Mezi tato specifika jsem zařadila například jazykovou bariéru, změnu sociálního zařazení ve vztahu ke společnosti i v kontextu rodiny, zvýšený výskyt onemocnění psychosomatického charakteru, traumatizaci a vysokou míru stresu.

Ve druhé kapitole jsem se věnovala vlastním zkušenostem se skupinovou sociální prací s imigranty v rámci Multikulturní ženské skupiny v komunitním centru Berkat InBáze. Převážnou část textu této kapitoly tvoří kasuistiky dvanácti klientek Multikulturní ženské skupiny. Tyto kasuistiky jsou podkladem pro ustavení níže uvedené typologie klientek.

Ve třetí kapitole jsem navrhla tři různé typologie klientek Multikulturní ženské skupiny. V těchto typologiích jsem postupně zohlednila pobytový status na území České republiky, motivaci deklarovanou při vstupu do skupiny a tématiku prezentovanou ve skupině.

Pobytový status a z něj vyplývající práva a povinnosti osoby s tímto pobytovým statutem mohou do značné míry ovlivňovat aktuální životní situaci této osoby a vztahovat se ke

specifickým problémům charakteristickým pro danou životní situaci. S ohledem na tuto skutečnost a na základě výše uvedených kasuistik jsem navrhla a rozlišila pět základních typů klientek Multikulturní ženské skupiny: občanku České republiky, azylantku, žadatelku o azyl, cizinku s povolením k trvalému pobytu a cizinku s povolením k přechodnému pobytu.

Motivaci, kterou klientky deklarují při vstupu do Multikulturní ženské skupiny, lze v zásadě rozdělit do tří typů: klientka s potřebou sociálních vztahů, klientka se zájmem o různé kultury a klientka s potřebou pomáhat lidem.

Pro ustavení typů klientek dle tematiky prezentované ve skupině bylo nutné spektrum prezentovaných témat kategorizovat tak, aby bylo možno zacházet s nimi v obecné rovině. Následně jsem navrhla rozlišení těchto typů klientek: klientka prezentující tematiku spojenou s emigrací, adaptací a integrací, klientka prezentující tematiku mezní životní situace, klientka prezentující tematiku obchodu s lidmi, klientka prezentující tematiku partnerství s cizincem, klientka prezentující tematiku „hledání kořenů“ a domova.

Ve čtvrté kapitole jsem se věnovala vyhodnocení zkušeností se skupinovou sociální prací s imigranty. Nejprve jsem charakterizovala činnost skupinového sociálního pracovníka v obecné rovině. Dále jsem se věnovala upřesnění činnosti skupinového sociálního pracovníka v kontextu navržené typologie klientek. Zde bych však ráda zdůraznila, že navržená typologie klientek by v žádném případě neměla sloužit jako „šablona“ pro práci s klientkami. Situaci klientek nikdy nelze redukovat jen na aspekty spojené s migrací. Vždy je třeba respektovat konkrétní klientku i její náhled na osobní situaci. Navržená typologie tedy spíše než návod pro práci s klientkou poskytuje základní orientační východisko, jakýsi rámec, ve kterém je možno jednotlivé případy interpretovat či je schematizovat pro potřeby komunikace s veřejností, úřady či pro rychlou orientaci studentů i odborníků.

V závěru je ještě nutno poznamenat, že typologie klientek, kterou jsem v této práci navrhla, vychází z omezeného množství kasuistického materiálu – do studie jsem zahrnula pouze dvanáct klientek. S ohledem na tuto skutečnost je vhodné uvažovat rozlišení jednotlivých typů klientek pouze jako „předběžné“. Pro spolehlivé ustavení podobně založené typologie klientek by bylo nutné zahrnout do studie větší počet klientek. Takováto rozsáhlejší a dlouhodobější studie by však přesahovala možnosti této bakalářské práce.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

- GILLERNOVÁ, I. *Slovník základních pojmů z psychologie*. Praha: Fortuna, 2001. 79 s.
- GÜNTEROVÁ, T. Sociální práce s uprchlíky. In MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. (eds.). *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 331-345. ISBN 80-7367-002-X.
- HARTL, P. *Psychologický slovník*. Praha: Budka, 1993. 297 s. ISBN 80-901549-0-5.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.
- HAVRÁNKOVÁ, O. Skupinová práce. In MATOUŠEK, O., aj. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 153-168. ISBN 80-7178-548-2.
- KRATOCHVÍL, S. *Skupinová psychoterapie v praxi*. Praha: Galén, 1995. 329 s. ISBN 80-85824-20-5.
- MOTEJLKOVÁ, M. Integrace cizinců s uděleným azylem v České republice. In DYMEŠOVÁ, G. *Sociální práce s uprchlíky*. Praha: OPU, 2005, s. 60-65. ISBN 80-239-4743-5.
- NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999. 287 s. ISBN 80-200-0690-7.
- NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*. Praha: Academia, 1998. 590 s. ISBN 80-200-0689-3.
- NEDĚLNÍKOVÁ, D. *Úvod do sociální práce se skupinou*. Ostrava: Kofoedova škola, 2004. 73 s. ISBN 80-239-4030-9.
- NOVOTNÁ, V., SCHIMMERLINGOVÁ, V. *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy*. Praha: Karolinum, 1992. 128 s. ISBN: 80-7066-483-5.
- POLONYOVÁ, T. Sociální práce s žadateli o azyl z pohledu nevládní organizace. In DYMEŠOVÁ, G. *Sociální práce s uprchlíky*. Praha: OPU, 2005, s. 45-47. ISBN 80-239-4743-5.
- PROCHASKA, J.O., NORCROSS, J. C. *Psychoterapeutické systémy*. Přel. Jiří Štěpo. Praha: Grada, 1999. 480 s. ISBN 80-7169-766-4.
- PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2006. 200 s. ISBN 80-7178-885-6.
- TOMÁŠKOVÁ, P. Právní rámec problematiky migrantů a menšin. In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.) *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001, s. 31-38. ISBN 80-7178-648-9.

- VAVRDA, V. Psychoterapeutický vztah a psychoterapeutický proces. In VYMĚTAL, J., aj. *Obecná psychoterapie*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2004, s. 91-114. ISBN 80-247-0723-3.
- VIZINOVÁ, D., PREISS, M. *Psychické trauma a jeho terapie*. Praha: Portál, 1999. 158 s. ISBN 80-7178-284-X.
- YALOM, I. *Teorie a praxe skupinové psychoterapie*. Přel. Hana Drábková a Martin Hajný. Hradec Králové: Konfrontace, 1999. 704 s. ISBN 80-86088-05-7.

Elektronické dokumenty

- KURIC, A. *Sociální práce s uprchlíky* /online/. Brno: Bekros, 1997. Dostupné z: http://www.unhcr.cz/dokumenty/studie_socprace.pdf
- *Terminologický slovník* /online/. Ministerstvo vnitra, Odbor azylové a migrační politiky. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/azyl/slovník.html>
- *Vstup a pobyt cizince na území České republiky* /online/. Ministerstvo vnitra, Odbor azylové a migrační politiky. Dostupné z: http://www.mvcr.cz/azyl/pobyt_cizinec.html#1
- *Ochrana uprchlíků. Průvodce mezinárodním uprchlickým právem* /online/. UNHCR, Mezi-parlamentní unie. Dostupné z <http://www.unhcr.cz/ochrana/?cid=172>
- *Průvodce cizince po České republice* /online/. Centrum pro otázky cizince. Dostupné z: http://www.uprchlici.cz/ppu/docs/pruvodce-cizince-po-ceske-republice_20070209101236.pdf
- UHEREK, Z. *Integrace azylantů. Výzkumná zpráva pro Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky* /online/. Praha: Etnologický ústav AVČR, 2002. Dostupné z: www.unhcr.cz/dokumenty/study_integrace.doc

Právní normy

- Úmluva o právním postavení uprchlíků, 1951
- Zákon o azylu č.325/1999 Sb.
- Zákon o dočasné ochraně cizinců č. 221/2003 Sb.
- Zákon o pobytu cizinců č. 326/1999 Sb.

V bakalářské práci jsem se zabývala problematikou skupinové sociální práce s imigranty. Text jsem rozdělila do čtyř hlavních kapitol.

V první kapitole jsem shrnula základní teoretická východiska skupinové sociální práce s imigranty. Uvedla jsem výběr základních pojmů, které se vztahují k imigraci a pobytu osob na území České republiky, shrnula jsem základní teoretická východiska sociální práce se skupinou a specifické aspekty sociální práce s imigranty.

Ve druhé kapitole jsem se věnovala vlastním zkušenostem se skupinovou sociální prací s imigranty v rámci Multikulturní ženské skupiny v komunitním centru Berkat InBáze. Převažnou část textu této kapitoly tvoří kasuistiky, které jsou podkladem pro ustavení níže uvedené typologie klientek.

Ve třetí kapitole jsem navrhla tři typologie klientek Multikulturní ženské skupiny, a to s ohledem na pobytový status klientek na území České republiky, motivaci deklarovanou při vstupu do skupiny a tematiku prezentovanou ve skupině.

V rámci typologie klientek dle pobytového statusu jsem rozlišila pět základních typů klientek Multikulturní ženské skupiny: občanku České republiky, azylantku, žadatelku o azyl, cizinku s povolením k trvalému pobytu a cizinku s povolením k přechodnému pobytu.

Motivaci, kterou klientky deklarují při vstupu do Multikulturní ženské skupiny, lze rozdělit do tří typů: klientka s potřebou sociálních vztahů, klientka se zájmem o různé kultury a klientka s potřebou pomáhat lidem.

V rámci typologie klientek dle tematiky prezentované ve skupině jsem navrhla rozlišení následujících typů klientek: klientka prezentující tematiku spojenou s emigrací, adaptací a integrací, klientka prezentující tematiku mezní životní situace, klientka prezentující tematiku obchodu s lidmi, klientka prezentující tematiku partnerství s cizincem, klientka prezentující tematiku „hledání kořenů“ a domova.

Ve čtvrté kapitole jsem se věnovala vyhodnocení zkušeností se skupinovou sociální prací s imigranty. Zabývala jsem se především upřesněním činnosti skupinového sociálního pracovníka v kontextu navržené typologie klientek.

Navržená typologie klientek by neměla sloužit jako „šablona“ pro práci s klientkami. Poskytuje jen základní orientační východisko, rámec, ve kterém je možno jednotlivé případy interpretovat či je schematizovat pro potřeby komunikace s veřejností, úřady či pro rychlou orientaci studentů i odborníků.

Návrh typologie klientek vychází z omezeného množství kasuistického materiálu. Rozlišení typů klientek je tedy vhodné považovat za „předběžné“.

Název: „Skupinová sociální práce s imigranty“

Autor: Hana Váchová

Téma: Téma skupinové sociální práce i imigranty autorka zvolila na základě své praxe a osobní zkušenosti ze stáže v Berkat In-Baze. Komunitní a skupinová sociální práce je téma pro autorku očividně velmi blízké vzhledem ke studovanému oboru i zaměření své praxe. **Z hlediska oboru sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii je to téma plně vystihující zaměření studovaného oboru.**

Základní informace o práci:

Předkládaná práce svým rozsahem (64 str.) přesahuje požadavky na závěrečné práce bakalářského studia. Autorka rozčlenila práci do dvou celků – na teoretickou a empirickou část, jež jsou dále vnitřně členěny (teoretická část má 9 podkapitol a empirická 8).

V teoretické části se věnuje definování a vymezení specifickým pojmům, které se vztahují k imigraci, uprchlíkům, azylové politice a pobytu osob na území České republiky. Dále se v této části věnuje popisu základních teoretických vodítek sociální práce se skupinou, specifikám, principům sociální práce s imigranty, jejich životní situaci a dalším sociokulturním a psychologickým faktorům vstupujícím do této problematiky. Členění kapitol v teoretické části je přehledné, kapitoly na sebe navazují a jsou logicky uspořádané. Autorka se v této části spíše zdržuje vlastních názorů a přednost dává citovaným autorům. V závěru se zabývá problematikou duševního zdraví u uprchlíků. Citace jsou prováděny dle normy a řádně uváděny v textu i na jednotlivých stránkách pod čarou. Práci by neškodily cizojazyčné zdroje literatury. Celkově čerpá cca z 30 zdrojů (z toho 6 elektronických dokumentů), což je pro bakalářskou práci dostatečný rozsah odborné literatury.

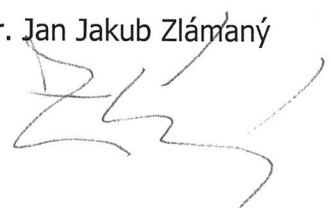
Druhá, empirická část práce je stylisticky rozdílná od části první. Autorka zde zpracovala 12 kasuistik a tři různé typologie klientek multikulturní skupiny. Praktická část je jakýmsi „živým“ doplněním části teoretické s následnou systematizací sebraných dat v rámci ilustrativních případových studií. Kasuistiky jsou zpracovány systematicky, přehledně s ohledem na rodinnou, sociální a osobní anamnézu klientek. Případové studie jsou psány čtivě s literární kvalitou. Autorka je stylisticky zdatná a má cit pro stručné zachycení podstatných záležitostí z dramatických příběhů imigrantek. V následném zpracování kasuistik se autorka rozhodla rozdělit klientky dle tří různých typologických kategorií podle motivace, pro vstup do skupiny, dle pobytového statusu a tématu prezentovaného na skupině. Systematizace odhalila pestrou paletu motivů, témat i variabilitu politického statusu klientek.

Závěr: Domnívám se, že autorka se zabývala tématem, který je velmi blízký studovanému oboru a je mu dosud v tuzemsku věnována malá badatelská aktivita. Autorka prokázala schopnost práce s odbornou literaturou a systematického shromažďování informací o daném tématu. V praktické části prokázala schopnost kvalitativního přístupu prostřednictvím ilustrativních případových studií „typických“ klientek. Zpracované kasuistiky dávají čtenáři možnost systematicky a s vysokou kvalitou nahlédnout do nelehkých osudů 12 žen, které hledají v ČR prostor pro důstojný život. Typologii díky menšímu počtu kasuistických případů nemůžeme považovat za vyčerpávající. Nejedná se však o mapující studii, což si autorka plně uvědomuje a můžeme s ní souhlasit v závěru, že to by přesahovalo nároky na bakalářskou práci.

Nedostatek můžeme spatřit pouze v absenci cizojazyčné literatury, kde by se jistě našel rozmanitý materiál z oblasti multikulturního přístupu ve skupinové práci s imigranty a tím by práce mohla být značně obohacena. Tento prvek bych považoval za vhodné rozvinout v diplomové práci až v magisterském stupni studia.

Klasifikace: Navrhuji práci jako výbornou

Zpracoval: Mgr. Jan Jakub Zlámaný

Posudek na bakalářskou práci Hany Váchové Skupinová sociální práce s imigranty (PVŠPS – sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou terapii, 2007)

Studující Hana Váchová se orientovala na téma nové, ale aktuální – a to je sociální práce s ženami - imigrantkami. Její práce obsahuje úvod a závěr, mezi které vložila čtyři kapitoly. První kapitola je věnována teoretickým problémům a východiskům práce s imigranty, popisuje specifika a principy práce s nimi. Druhá kapitola je věnována multikulturní ženské skupině, kde autorka působí od jejího založení. Zkušenosti, které v této skupinové práci získala, zhodnotila v empirické části, která obsahuje řadu vybraných kazuistik členek této komunity. Ve třetí kapitole se na základě popisů konkrétních typů klientek multikulturní skupiny (z hlediska jejich právního postavení) a na základě jejich osudů pokusila učlenit typologii těchto klientek, která by poskytovala vodítka dalším sociálním pracovníkům, kteří v této oblasti budou jednou působit. Podobně je koncipována čtvrtá kapitola, která vedle vyhodnocení skupinové práce přináší zdůvodnění navržené typologie.

Předložená práce je napsána velice čtivě, vyznačuje se přesností stanovených cílů, obsahuje nejen přehled práce sociálního pracovníka, který pracuje s imigranty, ale umožňuje dobrý vhled do osudů klientek, s nimiž se v multikulturní skupině sociální pracovnice setkávají.

K práci nemám výhrady ani připomínky.

Závěrečné hodnocení: autorka prokázala schopnost kultivovaným způsobem zpracovat problematiku, kterou si vybrala - a je v současné době jejím posláním. Přesto má odstup a vhled do problémů, dokáže je velmi plasticky a názorně přiblížit čtenáři. Pracuje dobře s odbornou literaturou a vhodně se vypořádala s tvorbou kazuistik klientek Multikulturního centra. Rozsahem se práce spíše blíží k pracím diplomovým než bakalářským; požadavky na práce bakalářské splňuje, proto ji lze doporučit k obhajobě.

20. 5. 2007

doc. PhDr. Jaroslav Kot'a